

Created with

 nitro PDF[®] professional
download the free trial online at nitropdf.com/professional

Kalender JPHPT

2005

Acara-Acara Dalam Kalender

◀ 15 April 2005

Majlis Perhimpunan
“Ke Arah Peningkatan
Perkhidmatan JPHPT Sabah”

16 July 2005 ►

Garai HPPNS JPHPT 2005

◀ 21 Julai 2005

Pengimportan Lembu
Tenusu Dari New Zealand.

Created with

 nitroPDF® professional

download the free trial online at nitropdf.com/professional

05 September 2005 ►

Seminar "Livestock Business"

Di Kudat.

◀ 06 September 2005

Majlis Pengagihan Ternakan Yang DiSempornakan
Oleh YB Menteri Pertanian YB Datuk Haji Rahim Ismail
Di Kudat.

05 September 2005 ►

Kunjungi Kehormat Ke Pejabat
Datuk Pengarah Oleh PGG Wrighton
Pte. Ltd. New Zealand.

PRAKATA

Ekonomi Malaysia terus kental, dengan mencatat pertumbuhan sebanyak 4.9% bagi separuh tahun pertama 2005, meskipun dengan harga minyak mentah yang melambung naik dan permintaan dalam negeri yang semakin lembap. Ekonomi Malaysia terus memperlihatkan daya tahan dan kekuatan yang disokong oleh perbelanjaan pengguna yang kukuh. Gandingan pertumbuhan ekonomi sebanyak 5.3% dengan persekitaran perniagaan dan kendalian yang menguntungkan menyediakan momentum bagi prestasi yang bagus dan kukuh ini, pelonggaran peraturan pentadbiran pertukaran asing daripada aturan kadar pertukaran tetap kepada aturan kadar pertukaran apung yang terurus telah memperkasakan lagi ekonomi Negara.

Industri ternakan sekali lagi mencatatkan prestasi yang memberangsangkan dengan pencapaian nilai hasil ternakan negeri sebanyak RM 611.31 juta pada tahun 2005 berbanding dengan RM568.82 juta pada tahun 2004.

Dengan menyedari pembangunan dan persaingan yang sengit, kami tetap komited terhadap strategi kami, iaitu pencegahan ancaman penyakit dan mengoptimalkan produktiviti, mengukuhkan sistem pengurusan serta memperkemaskan fungsi-fungsi di seluruh jabatan untuk memadukan tenaga dengan lebih berkesan.

Kami berpandangan optimistik bahawa jabatan berkedudukan baik untuk menyahut cabaran akan datang dan mencapai objektif-objektifnya terutama sekali dengan pelaksanaan program "100 Breeders" pada tahun ini dan jabatan ini menjangka akan terus dapat meningkatkan lagi takat prestasinya pada tahun akan datang.

Bagi pihak jabatan saya ingin mengucapkan terima kasih kepada pasukan pengurusan dan semua kakitangan di atas komitmen teguh dan sumbangan mereka terhadap kejayaan berterusan jabatan ini. Saya juga ingin mengucapkan terima kasih kepada pelanggan, rakan kongsi, pihak media dan komuniti penternakan di atas sokongan berterusan kepada jabatan ini.

DATUK HJ. AWANG SAHAK HJ. AWANG SALLEH
Pengarah Jabatan Perkhidmatan Haiwan
Dan Perusahaan Ternak
Negeri Sabah

LOGO JPHPT

Logo Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah Menggambarkan :-

Bentuk Bujur : Menggambarkan simbol benih lembaga di mana semua hidupan bermula untuk pertumbuhan dan perkembangan.

Kepala Kerbau : Mewakili semua jenis ternakan di Sabah. Kerbau dipilih oleh kerana ia mempunyai kepentingan sejarah dan kebudayaan sebagai binatang buruh dan daging untuk rakyat negeri Sabah.

Tanduk Kerbau : Mewakili dua objektif jabatan iaitu :

- i) Untuk menjamin (melindungi) kekuahan status kesihatan ternakan di Sabah.
- ii) Untuk memajukan dan mengembangkan pengeluaran ternakan dengan penglibatan dan penyertaan dari pekebun kecil bagi keperluan negeri Sabah dan untuk dieksport.

Warna Biru : Mewakili Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak.

Warna Putih : Menggambarkan kebersihan bumi negeri Sabah mengenai dengan taraf kesihatan yang bebas dari penyakit ternakan yang utama.

Latarbelakang Warna Hijau : Mewakili kawasan kehijauan dalam negeri iaitu padang ragut dan makanan untuk ternakan.

Pada keseluruhannya logo ini melambangkan Motto Jabatan iaitu :-

“ KE ARAH PENGELUARAN DAN KESIHATAN TERNAKAN YANG LEBIH BAIK”

Jabatan Perkhidmatan Haiwan Dan Perusahaan Ternak

VISI Industri ternakan yang komersil, bersepadu dan mantap untuk mengeluarkan makanan yang berkualiti bagi mencapai tahap saradiri yang berkekalan dan eksport.

MISI Memberikan perkhidmatan veterinar dan pengurusan ternakan yang profesional sebagai pemangkin kepada industri ternakan yang mantap bagi membekal makanan daripada hasil ternakan yang bermutu dan selamat.

Profil Jabatan

MENGENAI JABATAN PERKHIDMATAN HAIWAN DAN PERUSAHAAN TERNAK

Sebelum tahun 1976, Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah wujud sebagai sebuah Bahagian di bawah Jabatan Pertanian Sabah. Bahagian tersebut dinamakan Bahagian Perusahaan Ternak yang diketuai oleh seorang Penolong Pengarah Pertanian. Tugas utama Bahagian tersebut adalah Pencegahan Jangkitan Penyakit dan Rawatan Ternakan. Pada 1 Januari 1976, Jabatan ini telah ditaliahkan menjadi sebuah Jabatan tersendiri dan diketuai oleh seorang Pengarah di mana aktivitinya bertambah kepada pengeluaran baka-baka ternakan untuk melibatkan para pekebun kecil.

Jabatan ini adalah salah satu daripada empat (4) buah Jabatan di bawah Kementerian Pembangunan Pertanian dan Industri Pemakanan.

OBJEKTIF DAN STRATEGI

Objektif dan strategi Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah ialah seperti berikut:

Objektif

- Mencegah, mengawal dan membasmi penyakit-penyakit haiwan dan zoonotik.
- Menentukan bahan-bahan haiwan untuk makanan manusia suci, bersih dan sesuai untuk dimakan.
- Menggalakkan pertumbuhan dan pembangunan industri haiwan yang mantap.
- Menggalakkan pertumbuhan dan pembangunan industri makanan haiwan.
- Menentukan kebijakan dan kesejahteraan semua haiwan sentiasa terpelihara.

Strategi

- Meninggikan daya pengeluaran ternakan dengan menggunakan sistem pengurusan, pembiakan dan pemakanan ternakan yang menggunakan teknologi moden yang sesuai.
- Menggalakkan penyertaan penternak-penternak kecil di dalam rancangan penternakan secara program tersusun seperti program tenusu, lembu pedaging, ternakan kerbau, kambing/bebiri dan rusa.
- Menambah dan membekalkan ternakan-ternakan yang bermutu melalui pembiakan dan pengimportan baka ternakan yang bermutu tinggi.
- Menggunakan sumber bekalan makanan ternakan yang bermutu tinggi melalui pembangunan dan penggunaan padang ragut, tanaman rumput/foder persendirian

dan penggunaan sisa-sisa pertanian serta integrasi di antara tanaman dengan ternakan.

- Menyampaikan perkhidmatan kesihatan veterinar yang cekap dan memuaskan ke arah peningkatan taraf penternakan dan pertumbuhan industri ternakan.
- Menyampaikan perkhidmatan kesihatan awam veterinar supaya makanan yang dihasilkan daripada ternakan dapat disampaikan dalam keadaan selamat dan berkualiti.
- Menjalankan kegiatan-kegiatan penyelidikan dan pembangunan ke arah meningkatkan pengeluaran dan kesihatan ternakan.
- Menambah kemudahan-kemudahan latihan dan pengembangan serta khidmat nasihat susulan untuk menentukan kejayaan rancangan-rancangan penternakan melalui peningkatan kemahiran dan pengetahuan.
- Menambah kemudahan infrastruktur Jabatan supaya dapat memberi perkhidmatan di kawasan luar bandar dengan lebih mudah dan meluas.
- Mewujudkan kepakaran dalam bidang kawalan pencemaran dari aktiviti penternakan.
- Memastikan penguatkuasaan undang-undang yang berkaitan dengan bidang veterinary berjalan dengan baik.

FUNGSI

Menurut perintah dalam Ordinan Haiwan 1962 JPHPT Sabah telah dipertanggungjawabkan untuk mengendali fungsi-fungsi seperti berikut:

- Pengeluaran ternakan, hasil ternakan dan makanan ternakan.
- Pengawalan, pencegahan dan penghapusan penyakit haiwan, kuarantin dan penyelidikan.
- Penggandaan latihan bagi industri ternakan.
- Pengawalan import dan eksport ternakan dan hasil ternakan.
- Pemeriksaan daging, susu, telur dan pengawalan tempat penyembelihan.
- Pengembangan pengeluaran dan kesihatan ternakan.

Maklumat Jabatan & Direktori

Datuk Hj. Awang Sahak Hj. Pengiran Salleh
Pengarah JPHPT Sabah
Tel: 088-287401
e-mail: AgSahak.AgSalleh@sabah.gov.my

Ir. Harun Abas
Timbalan Pengarah (Pengeluaran dan Penyelidikan)
Tel: 088-287409
e-mail: Petrus.Yong@sabah.gov.my

Dr. Yeo Boon Kiat
Timbalan Pengarah (Perancangan & Pembangunan Sumber Manusia)
Tel: 088287403
e-mail: BoonKiat.Yeo@sabah.gov.my

Dr. Nasip Eli
Timbalan Pengarah (Kesihatan Veterinar & Pembangunan Daerah)
Tel: 088-287411
e-mail: Nasip.Eli@sabah.gov.my

Dr. Amat Kasim
Timbalan Pengarah (Kesihatan Awam Veterinar)
Tel: 088-235297
e-mail: Amat.Kasim@sabah.gov.my

Dr. Mutarin Damshik
Penolong Pengarah (Pembangunan & Penyelidikan)
Tel: 088-287430
e-mail: Mutarin.Damshik@sabah.gov.my

Dr. Punimin Abdullah
Penolong Pengarah (Pembangunan Sumber Genetik)
Tel: 088-287407
e-mail: Punimin.Abdullah@sabah.gov.my

En. Khong Kwai Weng
Penolong Pengarah (Pembangunan Industri Unggas & Khinzir)
Tel: 088-287417
e-mail: KwaiWeng.Khong@sabah.gov.my

En. Samto Sulah
Penolong Pengarah (Pembangunan Industri Tenusu dan Rusa)
Tel: 088-287405
e-mail: Samto.Sulah@sabah.gov.my

En. Drahim Hj. Saban
Penolong Pengarah (Pentadbiran & Pengurusan)
Tel: 088-287413
e-mail: Drahim.Saban@sabah.gov.my

Dr. Normah Yusop
Penolong Pengarah (Makmal Diagnosa)
Tel: 088-261263/261264
e-mail: Normah.Yusop@sabah.gov.my

En. Jerome L. Daim

Pegawai Veterinar (Tender/Padang Ragut)
Tel: 088-216242
e-mail: Jerome.Lucas@sabah.gov.my

En. Kennedy Juani

Penolong Pegawai Veterinar (Perancangan/ Pameran/Statistik/Unit IT)
Tel: 088-287426
e-mail: Kennedy.Juani@sabah.gov.my

En. Abdullah Mohd. Salleh

Penolong Pegawai Veterinar
Tel: 088-223375
e-mail: Abdullah.Salleh@sabah.gov.my

En. Steven Gusi

Pegawai Penyelidik (Pegawai Pengguna Pusat Pengurusan Veterinar)
Tel: 088-782613
e-mail: Steven.Gusi@sabah.gov.my

En. Arkin Haji Garai

Pegawai Penyelidik (Pegawai Pengguna Kilang Makanan Lok Kawi)
Tel: 088-754372
e-mail: Arkin.Garai@sabah.gov.my

Dr. Abd. Halim Mechor

Pegawai Veterinar (Pusat Bioteknologi)
Tel: 087-341442
e-mail: Mechor.Juinis@sabah.gov.my

Encik Alias Ahmat

Pegawai Penyelidik (Pegawai Pengawala Unit Kuarantin Dan kesihatan Veterinar Awam)
Tel: 088-232499
e-mail: Alias.Ahmat@sabah.gov.my

Pengguna Pusat Pengumpulan Susu

Encik Fred Among Engkat

(PPS Penampang)
Tel: 088-717172
e-mail: FredAmong.Engkat@sabah.gov.my

Encik Zainal Terimoh

(PPS Tuaran)
Tel: 088-792262
e-mail: Zainal.Terimoh@sabah.gov.my

Encik Amit Nuat

(PPS Beaufort)
Tel: 087-211081
e-mail: Amit.Nuat@sabah.gov.my

Encik Merin Madrin

(PPS Bongawan)
Tel: 087-861190
e-mail: Merin.Madrin@sabah.gov.my

Encik Engal Manjani

(PPS Keningau)
Tel: 087-331453
e-mail: Engal.Manjani@sabah.gov.my

Encik Binodor Guako

(PPS Tenom)
Tel: 087-733315
e-mail: Binodor.Guako@sabah.gov.my

Encik Majid Manap

(PPS Kota Marudu)
Tel: 088-662930
e-mail: Majid.Manap@sabah.gov.my

Encik Augustine Mansah

(PPS Tawau)
Tel: 089-713482
e-mail: Augustine.Mansah@sabah.gov.my

Ladang Pembiakan Ternakan Ruminan Besar Jabatan

Jabatan ini melaksanakan pembangunan pengeluaran ternakan melalui ladang-ladang pembiakan ternakan yang berfungsi untuk menghasilkan baka ternakan yang bermutu tinggi untuk dijual kepada para penternak. Penyelidikan makanan ternakan dan Pusat Bioteknologi Sabah juga memberi khidmat sokongan kepada para penternak yang menjalankan kegiatan pengeluaran ternakan di Sabah

Encik Alexius Jalani
(SPT Sebrang, Keningau)
Tel: 087-331546
e-mail: Alexius.Jalani@sabah.gov.my

Encik Johny Engkias
(PPT Wario I, Kota Belud)
Tel: 088-969686
e-mail: Johny.Engkias@sabah.gov.my

Encik Hunus Ayub
(HRC Kalumpang, Semporna)
Tel: 089-915420
e-mail: Hunus.Ayub@sabah.gov.my

Encik Jafred E. Tudok
(Projek Kerbau, Telupid)
Tel: 0138975975
e-mail: Jafred.Tudok@sabah.gov.my

Encik Eduardo Magbanua
(SPT Batu 16, Tawau)
Tel: 089-918791
e-mail: Eduardo.Magbanua@sabah.gov.my

Encik Azizan Mohd. Maruf
(PPT Timbang Menggaris, K.Belud)
Tel: 088-931259
e-mail: Azizan.MohdMaruf@sabah.gov.my

Encik Jenius Gubal
(PPT Entilibon, Telupid)
Tel: 0195323274
Jenius.Gubal@sabah.gov.my

Ladang Pembiakan Ternakan Ruminan Kecil Jabatan

Encik Vincent Baya
(SPK, Bongawan)
Tel: 087-861539
e-mail: Vincent.Baya@sabah.gov.my

Encik Kamiring Goludin
(SPB, Ranau)
Tel: 088-875404
e-mail: Kamiring.Goludin@sabah.gov.my

Encik Gabriel Gambar
(SPK Pulutan, Tambunan)
Tel: 0198419348
e-mail: Gabriel.Gambar@sabah.gov.my

Encik Roy Roger Bigullah
(SPK, Lahad Datu)
Tel: 0195883169
e-mail: Roy.RogerBigullah@sabah.gov.my

Ladang Pembiakan Ternakan Bukan Ruminan Jabatan

CIK JABIDAH JACOB YONG
(PPUA, Bantayan Tuaran)
Tel: 088-782428
e-mail: Jabidah.JacobYong@sabah.gov.my

Pejabat-Pejabat Daerah Veterinar

Bagi memberi layanan perkhidmatan yang mantap kepada kumpulan sasaran ternak di negeri ini, Jabatan telah mendirikan pejabat berserta klinik di sebahagian besar daerah dan daerah kecil seluruh Sabah. Pejabat-pejabat ini berfungsi untuk memberi khidmat nasihat urusan-urusan klinik veterinar serta khidmat nasihat pengurusan penternakan. Bagi menghubungi pegawai-pegawai Jabatan

Encik Masran Hj. Mahinuddin

(JPHPT Banggi)

Tel:

e-mail: Masran.Mahinuddin@sabah.gov.my

Dr. Robert Paulis

(JPHPT Beaufort)

Tel: 087-225612

e-mail: Robert.Paulis@sabah.gov.my

Encik Unsa Jawah

(JPHPT Beluran)

Tel: 089-511209

e-mail: Unsa.Jawah@sabah.gov.my

Haji Ashan Kasmin @ Hassan

(JPHPT Bongawan)

Tel: 087-861190

e-mail: Ashan.Kasmin@sabah.gov.my

Dr. Mechor Juinis

(JPHPT Keningau)

Tel: 087-332539

e-mail: Mechor.Juinis@sabah.gov.my

Dr. Mary J. Golingai

(JPHPT Kepayan)

Tel: 088-251233

e-mail: Mary.Golingai@sabah.gov.my

Dr. Frankie Tahanji

(JPHPT Kinabatangan)

Tel: 089-561131

e-mail: Frankie.Tahanji@sabah.gov.my

Encik Hanjan Samit

(JPHPT Kota Belud)

Tel: 088-976768

e-mail: Hanjan.Samit@sabah.gov.my

Encik Jobit Sulangi

(JPHPT Kota Marudu)

Tel: 088-662930

e-mail: Jobit.Sulangi@sabah.gov.my

Encik Daniel Juim

(JPHPT Kuala Penyu)

Tel: 087-884348

e-mail: Daniel.Juim@sabah.gov.my

Dr. Suhaili Lusin

(JPHPT Kudat)

Tel: 088-620202

e-mail: Suhaili.Lusin@sabah.gov.my

Dr. Jamaun Angkap

(JPHPT Lahad Datu)

Tel: 089-881641

e-mail: Jamaun.Angkap@sabah.gov.my

Encik Safari Stari

(JPHPT Matunggong)

Tel: 088-

e-mail: Safari.Stari@sabah.gov.my

Haji Ashan @ Hassan Kasmin

(JPHPT Membakut)

Tel: 087-887544

e-mail: Ahsan.Kasmin@sabah.gov.my

Encik Ahlun Kanak

(JPHPT Menumbok)

Tel: 087-831171

e-mail: Ahlun.Kanak@sabah.gov.my

Encik Yulip Empin @ Godfrey

(JPHPT Nabawan)

Tel: 087-366213

e-mail: Yulip.Empin@sabah.gov.my

Encik Pungut Abd. Rashid

(JPHPT Papar)

Tel: 088-913544

e-mail: Pungut.AbdRashid@sabah.gov.my

Dr. Maria E. Kissey

(JPHPT Penampang)

Tel: 088-713494

e-mail: Maria.Kissey@sabah.gov.my

Encik Zainuddin Misuari

(JPHPT Pitas)

Tel: 088-621026

e-mail: Zainuddin.Misuari2@sabah.gov.my

Dr. Joseph Palalun

(JPHPT Ranau)

Tel: 088-875340

e-mail: Joseph.Palalun@sabah.gov.my

Dr. Peter A.K. Lee
(JPHPT Sandakan)
Tel: 089-213912
e-mail: Peter.Lee@sabah.gov.my

Encik Abu Bakar Gani
(JPHPT Sipitang)
Tel: 087-821418
e-mail: AbuBakar.Gani@sabah.gov.my

Dr. Lim Khun Hiong
(JPHPT Tawau)
Tel: 089-713482
e-mail: KhunHiong.Lim@sabah.gov.my

Dr. Samuil Mopun
(JPHPT Tenom)
Tel: 087-735650
e-mail: Samuel.Mopun@sabah.gov.my

Datu Muhamad Datu Pareal
(JPHPT Kunak)
Tel: 089-851236
e-mail: Mohamad.Pareal@sabah.gov.my

Dr. Connie Joyce Tann
(Makmal JPHPT Tawau)
Tel: 089-851236
e-mail: Connie.Tann@sabah.gov.my

Encik Abdul Kadir Umar
(JPHPT Semporna)
Tel: 089-781073
e-mail: AbdKadir.Umar@sabah.gov.my

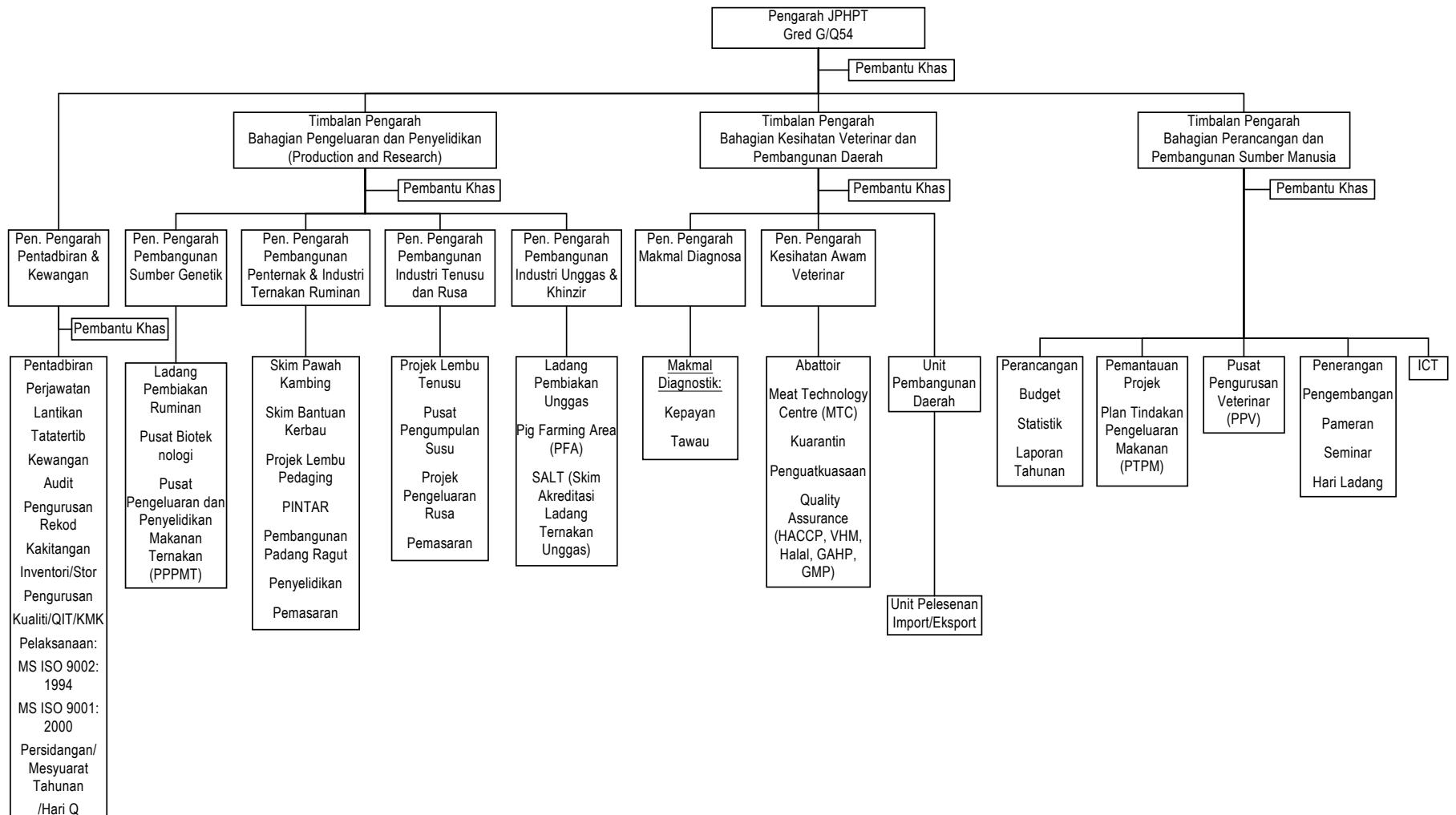
Encik Daniel Juim
(JPHPT Tambunan)
Tel: 087-774322
e-mail: Daniel.Juim@sabah.gov.my

Encik Pedilis Salleh
(JPHPT Telupid)
Tel: 089-521740
e-mail: Pedilis.Salleh@sabah.gov.my

Encik Ahmad Sidik
(JPHPT Tuaran)
Tel: 088-788376
e-mail: Ahmad.Sidik@sabah.gov.my

Encik Henry Jihun
Stesen Kuarantin Kinarut
Tel: 088-752348
e-mail: Henry.Jihun@sabah.gov.my

STRUKTUR JPHPT

STATUS INDUSTRI

Industri ternakan di Negeri Sabah telah memainkan peranan yang penting dalam meningkatkan pengeluaran pertanian dan seterusnya kepada ekonomi negeri dan negara. Pada tahun 2004, populasi ternakan di negeri ini adalah seperti dalam jadual 1. Sub-sektor bukan ruminan masih lagi mengungguli sub-sektor ruminan.

Jadual 1. Anggaran Populasi Ternakan

Spesis	Bilangan (ekor)
Lembu pedaging	45,170
Lembu tenusu	7,958
Kerbau	44,500
Kambing	30,250
Bebiri	1,890
Babi spp*	120,000
Unggas, ayam pedaging spp*	2,200,000
Unggas, ayam penelur spp*	1,932,000
Unggas, itik pedaging spp*	32,000
Unggas, itik penelur spp*	20,000

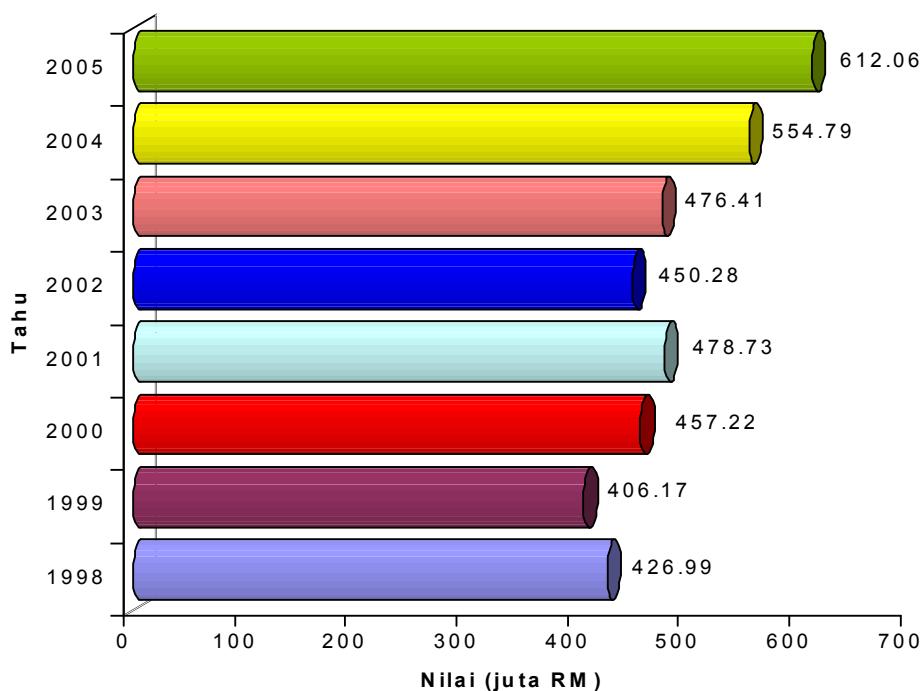
Berpandukan kepada populasi ternakan dan penyembelihan sepanjang tahun yang sama, nilai hasil ternakan adalah dianggarkan berjumlah RM611.31 juta (jadual 2.)

Jadual 2. Anggaran Hasil Ternakan 2004

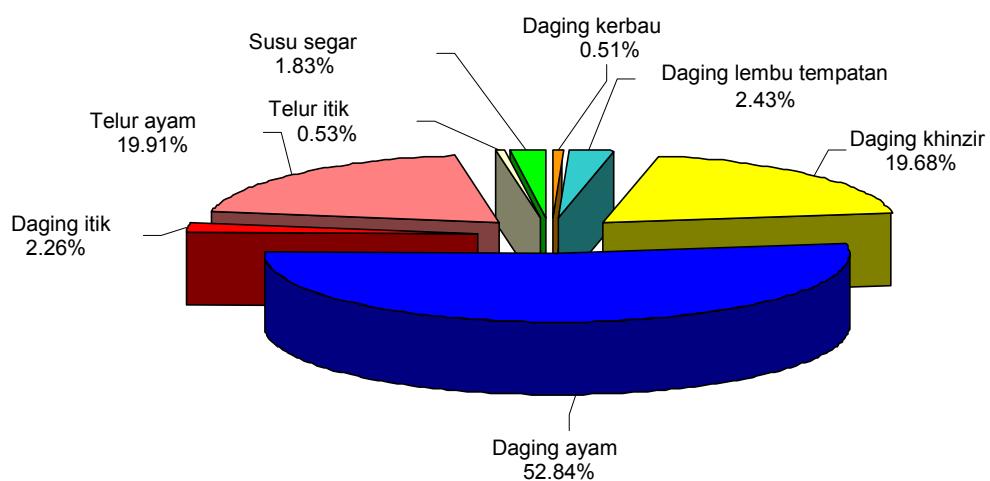
Jenis hasil ternakan	Pengeluaran	Purata harga runcit (RM)	Nilai (juta RM)
Daging kerbau (m.t)	208.97	15	3.13
Daging lembu tempatan (m.t)	991.03	15	14.87
Daging khinzir (m.t)	9,265.47	13	120.45
Daging ayam (m.t)	43,120.00	7.5	323.40
Daging itik (m.t)	1,155.00	12	13.86
Telur ayam (juta biji)	406.20	0.3	121.86
Telur itik (juta biji)	5.04	0.65	3.27
Susu segar (juta liter)	6.98	1.5	10.47
Jumlah			611.31

Nilai hasil ternakan tersebut telah meningkat kepada kadar 9.3% berbanding dengan tahun 2004. Prestasi industri ternakan pada tahun ini cukup memberangsangkan walaupun pelbagai kemelut turut mempengaruhi semua aktiviti yang menyumbang kepada pertumbuhan ekonomi negara. Carta 1 menunjukkan perbandingan nilai pengeluaran hasil ternakan negeri ini. Peratusan ini dijangka akan terus meningkat seiring dengan pemuliharan ekonomi negara sepenuhnya pada tahun-tahun yang akan datang dan pertumbuhan dijangka sederhana menjelang abad ke-21 kerana pertambahan penduduk akan meningkatkan permintaan dan kenaikan harga oleh peningkatan kuasa membeli.

Carta 1. Nilai Pengeluaran Hasil Ternakan Negeri Sabah 1998 - 2005

Carta 2. Pebandingan Pelbagai Jenis Hasil Ternakan Negeri Sabah – 2005

Sumber protein berdasarkan daging di dalam negeri telah dipenuhi melalui bekalan daging segar tempatan dan import. Negeri Sabah telah lama mencatat pengeluaran ayam dan babi pada tahap saradiri. Pada tahun ini, negeri ini telah mengeksport ternakan hidup dan hasil ternakan ayam/itik dan babi yang berjumlah lebih kurang RM 13.45 juta ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak, Selangor Darul Ehsan dan Negara Brunei Darussalam. Walaupun masih pada tahap pembangunan, sektor tenusu telah mula menunjukkan potensinya dalam industri ternakan di negeri Sabah. Pada tahun ini Sabah telah mengeksport hasil tenusunya dalam bentuk susu segar dan susu pasteur ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak dan Brunei Darussalam yang berjumlah 2,375.98 metrik tan dengan nilai sebanyak RM5.22 juta.

Industri ternakan di negeri ini akan terus tertekan dengan pesatnya pembangunan perindustrian dan terhimpit oleh perbandaran. Kawasan penternakan semakin sempit dan tidak sesuai untuk pemeliharaan secara ekstensif dan lepas bebas.

Bagi memenuhi permintaan yang tinggi, sistem pengeluaran ternakan akan berubah dari bentuk tradisional kepada lebih bercorak intensif, komersial dan berteknologi tinggi. Penggunaan tanah akan dimaksimumkan dengan mempelbagaikan dan mengintegrasikan perusahaan ternakan dengan pertanian. Sementara lebihan penggunaan tempatan bagi sektor ayam dan babi telah dieksport, keperluan bekalan tempatan bagi daging lembu/kerbau pula terpaksa dipenuhi dengan mengimpor dari luar negara.

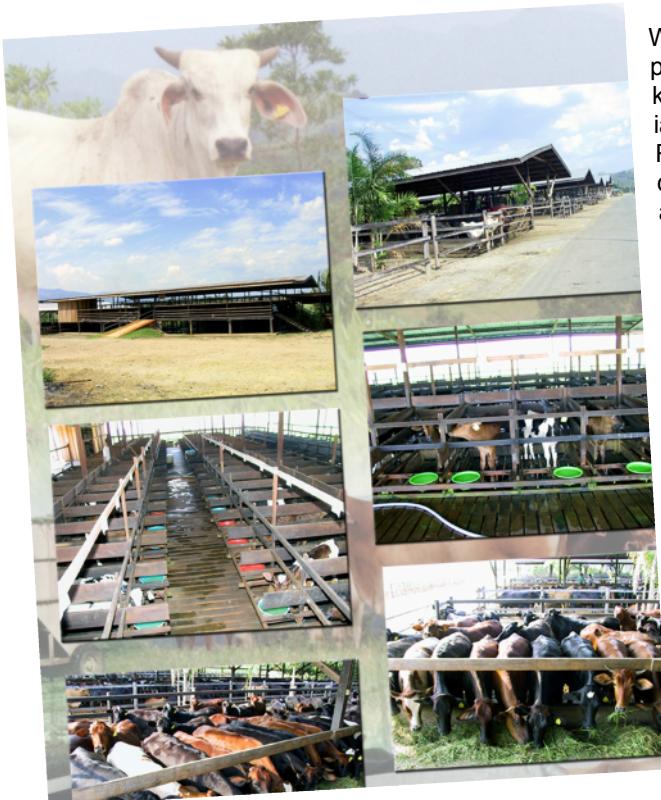

Industri ternakan juga akan berkembang dari yang berbentuk perladangan dan pengeluaran hasil kepada industri pemprosesan dan hiliran. Infrastruktur dan polisi perindustrian yang menggalakkan boleh mendorong para usahawan menceburkan diri dalam bidang perindustrian berdasarkan hasilan ternakan. Ruangan pasaran yang berkembang dan permintaan yang tinggi kepada hasilan ternakan akan mendorong perkembangan industri ini.

PRESTASI INDUSTRI TERNAKAN

Kadar kelahiran yang lambat dan penyembelihan yang tinggi merupakan faktor penghambat kepada pertambahan bilangan ternakan dalam usaha mengeluarkan anak lembu/kerbau jantan untuk digemukkan, justeru itu menyumbang kepada pengeluaran daging tempatan di tahap rendah dan kemampuan memenuhi permintaan pasaran tempatan masih belum tercapai. Untuk itu, keperluan daging lembu dan kerbau telah dipenuhi melalui bekalan import dari Australia, India dan juga New Zealand.

Dalam usaha membangunkan industri ruminan, jabatan telah mengambil pendekatan secara proaktif di mana kawasan-kawasan yang sesuai dijadikan kawasan menternak diberi keutamaan dengan menyalurkan bantuan teknikal dan kepakaran. Sistem penternakan secara integrasi telah mula menunjukkan pencapaian yang positif di mana penternak di kawasan perladangan mendapat manfaat yang maksimum melalui kaedah ini.

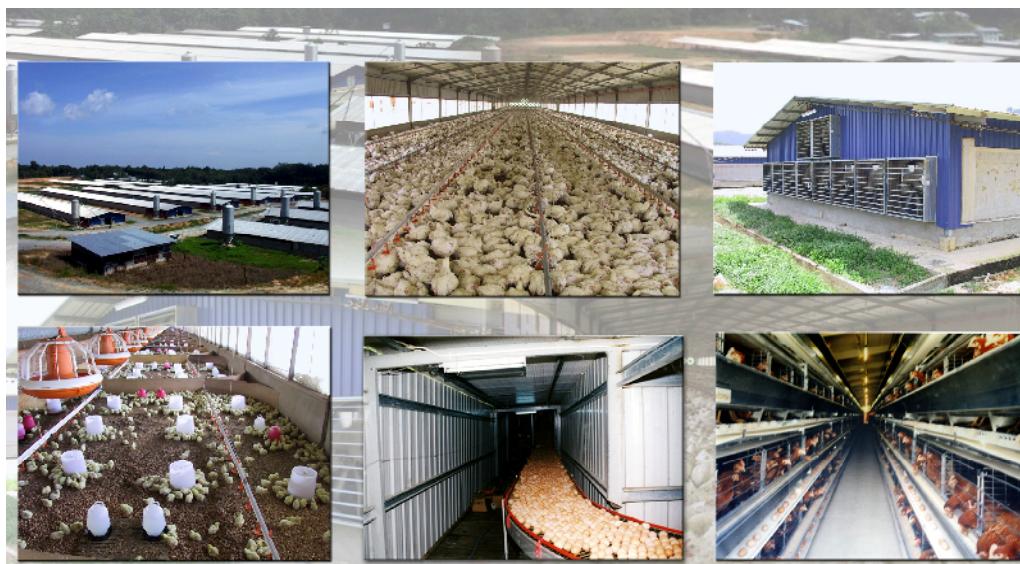
Walaubagaimanapun, sumbangan pengeluaran daging tempatan ke atas keperluan hanya sebanyak 7.53% iaitu 1,200 metrik tan yang bernilai RM18 juta pada tahun 2005. Bekalan daging dingin dan beku merupakan alternatif untuk menampung permintaan daging setempat, sektor perhotelan dan perniagaan makanan harian.

Ayam/Itik

Pengeluaran daging ayam tahun 2005 dianggarkan sebanyak 43,120 tan metrik dan peratusan sumbangan kepada pengeluaran hasilan ternakan negeri Sabah adalah sebanyak 52.9%. Pengeluaran daging ayam ini adalah dari 108 buah ladang yang kebanyakannya terdapat di sebelah pantai barat dan pantai timur negeri Sabah yang mana arah alirannya adalah menuju kepada penternakan komersial yang lebih tersusun dan moden. 8 buah daripada ladang-ladang ini mempunyai populasi semasa melebihi 50,000 ekor .

Pengeluaran daging ayam di negeri Sabah bukan sahaja mampu menampung permintaan tempatan malah negeri Sabah telah mengeksport pengeluarannya ke Brunei, Selangor, Sarawak dan W.P. Labuan.

Pada tempoh yang sama pengeluaran daging itik dianggarkan sebanyak 1,155 tan metrik yang bernilai RM13.86 juta. Terdapat 17 buah ladang itik di negeri Sabah dan kebanyakannya berada di daerah Sandakan dan Tawau.

Pada tahun 2005 pengeluaran telur ayam ialah sebanyak 406.2 juta biji dengan nilai sebanyak RM121.86 juta yang dihasilkan oleh 28 buah ladang di mana kebanyakannya terletak di pantai barat Sabah.

Di samping itu, pengeluaran telur itik negeri Sabah ialah sebanyak 5.04 juta biji di mana kebanyakkan telur itik telah dijadikan telur masin bagi menampung keperluan pasaran tempatan. Nilai yang dijana oleh industri ini adalah sebanyak RM3.27 juta. Pengeluaran telur itik telah disumbangkan oleh 13 buah ladang itik yang terdapat pantai barat dan daerah Sandakan.

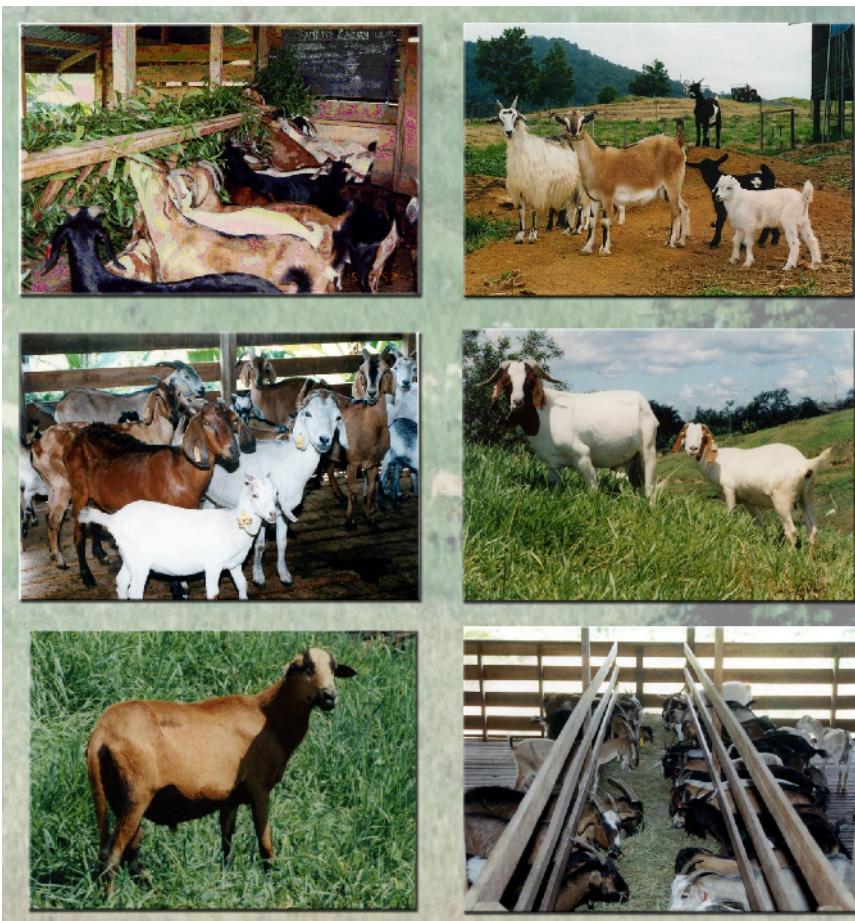
Babi

Sebanyak 90 buah ladang babi di negeri Sabah dengan populasi semasa sebanyak 120,00 ekor. Pernakan babi menyumbang sebanyak 19.7% ke atas hasil pengeluaran ternakan dalam negeri ini. Sebanyak 9,265.47 tan metrik dengan anggaran nilai berjumlah RM120.45. juta telah dicatat pada tahun ini. Penghasilan daging babi akan dimajukan ke tahap komersial terutamanya untuk memenuhi permintaan setempat. Bagi mengelakkan masalah pencemaran dan sosial, pendekatan pembangunan akan diubahsuai ke arah pembentukkan satu kawasan penternakan babi berpusat dan bersifat mesra alam. Proses hiliran untuk bahan-bahan nilaian akan digalakkan serta penekanan keatas kualiti dan keselamatan makanan.

Kambing dan Bebiri

Permintaan ke atas daging kambing di negeri Sabah dipenuhi dengan bekalan daging bebiri yang diimport. Namun demikian, pengeluaran kambing akan diperluas dan penternakan kecil-kecilan

dinaiktaraf ke tahap komersial melalui penternakan bersepadan dengan aktiviti ternakan yang sedia ada.

Lembu Tenusu

Walaupun kawasan ragutan semakin berkurangan, penternakan lembu tenusu dijangka akan terus berkembang sehingga ke dekad yang akan datang kerana ternakan ini boleh diternak secara lebih intensif. Pulangan yang baik akan terus mengekalkan minat para pengusaha untuk giat di dalam bidang ini.

Sebanyak 7,482,803.27 liter susu telah dihasilkan pada tahun ini, di mana 6,334,354.16 liter susu telah disumbangkan oleh penternak, 296,268.51 liter oleh dua ladang kepunyaan jabatan dan selebihnya yang berjumlah 852,180.60 liter dihasilkan oleh Desa Cattle Sdn. Bhd. Keluaran susu mentah dan susu pasteur negeri setakat ini belum mencukupi untuk menampung permintaan yang tinggi. Ruang pasaran yang ditawarkan menjanjikan perkembangan industri ini di masa hadapan.

Jadual 3. Pengeluaran Hasil Susu Mentah Negeri Sabah 2005

Ladang	2004 (liter)	2005 (liter)	Catatan
SPT Sebrang Keningau	109,022.9	169,389.68	+ 35.6%
SPT Tawau	122,971.0	126,878.83	+ 14%
Desa Cattle SDN BHD	647,137.4	852,180.60	+ 24%
Projek Lembu Tenusu	5,052,562	6,334,354.16	+ 20%
JUMLAH (LITER)	5,931,693.3	7,482,803.27	+ 20.7%

Rusa

Perlادangan rusa sebenarnya berpotensi besar sebagai pengeluar daging eksotik (venison) yang bernilai tinggi, disamping itu tanduk payau (velvet), dan kulit juga boleh diproses untuk dijadikan hasil sampingan serta perlادangan rusa sesuai dijadikan kawasan pelancongan yang berkONSEPAN pertanian (agrotourism). Terdapat pelbagai jenis rusa yang boleh diternak secara komersial dan besar-besaran. Keupayaannya untuk dipersatukan dalam agro-pelancongan juga akan diperluaskan.

Burung Unta

Sebagai satu lagi alternatif sumber protein haiwan yang eksotik, penternakan burung unta kini semakin popular. Burung unta untuk daging boleh disembelihkan pada umur 10 – 12 bulan. Pada ketika itu setiap seekor mampu menghasilkan daging sebanyak 35 – 40 kg, kulit seluas 4 meter persegi dan lebih kurang 1.5 kg bulu. Namun, industri kecil yang baru ini dijangka berkembang sekadar membekalkan induk baka, sehinggalah ke dekad yang akan datang memandangkan kos penternakan yang mahal dan stok asas yang belum mencukupi. Burung unta boleh juga dipelihara untuk tujuan pelancongan dan rekreatif.

Pemprosesan dan Industri Hiliran

Aktiviti pemprosesan hasilan ternakan dan hiliran boleh diterokai, kerana terdapat ruang pasaran yang sedia ada dan permintaan produk ternakan yang tinggi. Pemprosesan hasilan daripada ternakan seperti

daging lembu/kerbau, ayam/itik, babi dan hasil-hasilan sampingannya mempunyai potensi yang besar untuk dimajukan. Bahannya mentah boleh diimport atau menggunakan bahan sampingan yang diperolehi dari sumber tempatan.

KEWANGAN DAN PERKHIDMATAN

Prestasi Kewangan

Secara keseluruhannya, jabatan telah menerima peruntukan sebanyak RM 45,318,559.96 dari sumber persekutuan dan negeri untuk mengurus dan pembangunan bagi tahun 2005 (jadual 4,5,6).

Dalam tempoh perbelanjawan tahun 2005, sebanyak RM17,305,990.90 telah dibelanjakan untuk menampung perbelanjaan pembangunan iaitu sebanyak 96.94% dan manakala 89.80% telah dibelanjakan untuk mengurus yang berjumlah sebanyak RM24,662,839.54.

Jadual 4. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Negeri) 2005

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Pusat Pembaryakan Ternakan	507,000.00	507,000.00	472,985.00	93.29%
Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan	253,000.00	253,000.00	238,594.00	94.31%
Stesen Kuarantin	269,000.00	269,000.00	248,981.00	92.56%
Stesen Pembiakan Ternakan Sebrang	487,000.00	487,000.00	451,520.00	92.71%
Stesen Pembiakan Ternakan Tawau	361,000.00	361,000.00	351,171.00	97.28%
Kereta-Kereta & Perahu-Perahu	10	10	0	0.00%
Pembiakan Padang Ragut	254,000.00	254,000.00	234,934.00	92.49%
Bangunan-Bangunan	10	10	0	0.00%
Projek Pembangunan Ayam/Iistik	186,000.00	186,000.00	173,920.00	93.51%
Projek Ternakan Pekebun Kecil	517,000.00	517,000.00	506,697.00	98.01%
Pusat Penyelidikan Ternakan	93,000.00	93,000.00	88,141.00	94.78%
Projek Lembu Tenuusu	4,000,000.00	4,000,000.00	3,982,515.00	99.56%
Pusat Pembiakan Kambing	242,000.00	242,000.00	230,909.00	95.42%
Projek Pembangunan Itik	276,000.00	276,000.00	273,542.00	99.11%
Projek Kerbau Telupid	144,000.00	144,000.00	118,914.00	82.58%
Projek Kemajuan Payau	324,000.00	324,000.00	315,697.00	97.44%
Pusat Latihan Menternak	301,000.00	301,000.00	291,807.00	96.95%
Projek Lembu Pedaging	11,500,000.00	11,500,000.00	11,487,532.00	99.89%
Projek Pembangunan Ekonomi & Epidemiologi Veterinar	112,000.00	112,000.00	106,751.11	95.31%
Skim Bantuan Kerbau	300,000.00	300,000.00	296,627.13	98.88%
Skim Pawah Kambing	429,000.00	429,000.00	426,961.48	99.52%
Pengeluaran Makanan Ternakan	421,000.00	421,000.00	417,664.86	99.21%
Pusat Menternak Lembu Dara	129,000.00	129,000.00	121,959.32	94.54%
Kemudahan Perkhidmatan Pengembangan Ternakan	126,000.00	126,000.00	118,896.05	94.36%
Projek Pembangunan Arnab	19,040.00	19,040.00	18,786.40	98.67%
Pusat Bioteknologi	174,000.00	174,000.00	171,820.00	98.75%
Pusat Pembiakan Ayam Kampung	104,620.00	104,620.00	104,330.00	99.72%
Projek Pembangunan Teknologi Maklumat	86,000.00	86,000.00	85,811.00	99.78%
Skim Intensif Pembelian Ternakan	10.00	10.00	0.00	0.00%
Rumah Penyembelihan & Kesihatan Awam Veterinar	200,000.00	200,000.00	197,089.00	98.54%
Jumlah Keseluruhan	21,814,690.00	21,814,690.00	21,534,555.35	98.72%

Jadual 5. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Persekutuan) 2005

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Makmal Diagnosa Veterinar	10.00	0.00	0.00	0.00%
Pusat Penyelidikan & Pembiakan Kerbau	1,400,000.00	1,400,000.00	1,398,738.00	99.91%
Projek Rumah Penyembelihan & Kesihatan Awam	2,013,670.00	2,013,670.00	2,012,550.00	99.94%
Projek Kemajuan Payau	10.00	10.00	0.00	0.00%
Projek Lembu Pedaging	11,500,000.00	11,500,000.00	11,487,532.00	99.89%
Epidemiologi Veterinar	496,000.00	496,000.00	493,757.08	99.55%
Projek Kawasan Perniagaan Babi	100,000.00	100,000.00	100,000.00	100.00%
Projek Pengeluaran Rusa	1,288,000.00	1,288,000.00	1,282,727.61	99.59%
Pembangunan Teknologi Maklumat Veterinar	600,000.00	600,000.00	596,565.00	99.43%
Pembangunan Tanah Untuk DPN3	10	10	0	0.00%
Projek Itik	100,000.00	100,000.00	98,947.00	98.95%
Projek Lembu Tenuusu	10	10	0	0.00%
Jumlah Keseluruhan	17,497,700.00	17,497,700.00	17,470,816.69	99.85%

Jadual 6. Prestasi Kewangan Jabatan 2005

Butiran Vot	Peruntukan Asal	Perbelanjaan Dirancang	Perbelanjaan Sebenar	% Perbelanjaan
Telefon & Fax	120,000.00	120,000.00	101,375.00	84.48%
Pengangkutan & Perjalanan	430,000.00	430,000.00	416,204	96.79%
Bayaran Air	30,000.00	30,000.00	8,731.00	29.10%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Arnab	9,000.00	9,000.00	6,930.00	77.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Pusat Pembiakan Kambing Bongawan	10	10	0	0.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Kuarantin Kandang Anjing	10,000.00	10,000.00	9,361.00	93.61%
Pengendalian & Penyelenggaraan Rancangan Pendaftaran Suntikan Kerbau	10,000.00	10,000.00	8,565.00	85.65%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Burung Puyuh	6,000.00	6,000.00	4,996.00	83.27%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Angsa	6,000.00	6,000.00	4,978.00	82.97%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pemeriksaan Daging	20,000.00	20,000.00	15,207.00	76.04%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Audio Visual	9,000.00	9,000.00	8,793.00	97.70%
Pengendalian & Penyelenggaraan Perpustakaan	10,000.00	10,000.00	7,639.00	76.39%
Pameran & Pertunjukan	20,000.00	20,000.00	19,418.00	97.09%
Banci Ternakan	15,000.00	15,000.00	14,217.00	94.78%
Pembelian Susu Penternak	6,500,000.00	6,500,000.00	5,807,727.00	89.35%
Perkhidmatan Kawalan Keselamatan	55,000.00	55,000.00	28,976.00	52.68%
Penyewaan Mesin & Kelengkapan Pejabat	36,000.00	36,000.00	29,540.00	82.06%
Perkhidmatan Pembersihan Rumah Sembelih	180,000.00	180,000.00	179,616.00	99.79%
Penyelenggaraan Komputer	65,000.00	65,000.00	63,668.00	97.95%
Perkakas, Mesin Taip & Kelengkapan Pejabat	10.00	10.00	0.00	0.00%
Pembelian & Penggantian Enjin Dalam/Sangkut, Jongkong & Perahu	10.00	10.00	0.00	0.00%
Pembelian & Penggantian Alat Hawa Dingin & Peti Sejuk	10.00	10.00	0.00	0.00%
Bantuan Musim Kemarau & Banjir, Mengantirugi Penyembelihan Yang Diwajibkan Di Dalam Menghadapi Penyakit Berjangkit	10.00	10.00	0.00	0.00%
Pembelian & Penggantian Mesin Potong Rumput	10.00	10.00	0.00	0.00%
Pengendalian & Penyelenggaraan Stesen	404,000.00	404,000.00	392,283.00	97.10%
Pengendalian & Penyelenggaraan Perahu Lancar Jabatan	10,000.00	10,000.00	9,317.00	93.17%
Pengendalian & Penyelenggaraan Kilang Makanan Ternakan	45,000.00	45,000.00	37,183.00	82.63%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembiakan Ayam Itik	8,000.00	8,000.00	5,179.00	64.74%
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembiakan Khinzir	10	10	0	0.00%
Pencetakan & Alat Tulis	50,000.00	50,000.00	35,439.00	70.88%
Kelengkapan & Barang-Barang	55,000.00	55,000.00	53,778.00	97.78%
Perbelanjaan Pentadbiran	72,010.00	72,010.00	71,770.00	99.67%
Pelajaran Haiwan	80,000.00	80,000.00	78,517.00	98.15%
Ubat-Ubat & Perkakas-Perkakas	400,000.00	400,000.00	377,549.00	94.39%
Elektrik	188,000.00	188,000.00	167,106.00	88.89%
Bahan-Bahan Makanan	600,000.00	600,000.00	599,007.00	99.83%
Elaun Kilometer	10	10	0	0.00%
Buruh	1,950,000.00	1,950,000.00	1,681,438.00	86.23%
Penyelenggaraan Bangunan Sementara	585,000.00	585,000.00	583,050.00	99.67%
Pengendalian & Penyelenggaraan Loji, Kenderaan & Perkakas	600,000.00	600,000.00	596,085.00	99.35%
Gaji-Gaji	17,000,000.00	16,190,000.00	14,122,116.81	87.23%
Jumlah Keseluruhan	29,578,090.00	28,768,090.00	25,545,758.81	88.80%

PEMBANGUNAN SUMBER MANUSIA**Latihan dan Kursus**

Aset penting bagi sebuah jabatan atau organisasi ialah tenaga kerja yang mahir. Ia merupakan penggerak utama dalam pembangunan sektor penternakan di negeri Sabah agar ianya maju dan bercorak kompetitif. Dalam menyediakan golongan tenaga mahir dan terlatih, tanggungjawab ini telah diberikan kepada Pusat Pengurusan Veterinar Tuaran. Pusat ini berfungsi untuk merancang, menyelaras dan mengatur aktiviti serta pendidikan yang bertujuan meningkatkan kepakaran kakitangan agar ianya relevan dengan masa dan dapat menyampai dan menyalur ilmu pengetahuan serta kemahiran kepada pengusaha ternakan dan kumpulan sasar Jabatan yang lain. Disamping itu, modul latihan yang bersesuaian juga direka untuk memberi pendidikan kepada para penternak serta peserta dari agensi-agensi lain.

Seramai 86 orang kakitangan telah berjaya menjalani berbagai jenis latihan berkenaan dengan bidang tugas masing-masing. Sementara itu, 149 orang penternak telah menghadiri pelbagai kursus pengurusan ternakan dalam tempoh setahun ini.

Jadual 10. Latihan dan Kursus Anjuran Jabatan 2005

Nama Kursus	Kakitangan	Penternak
1. Kemajuan Kakitangan Jabatan		
Pengenalan Kepada Etika Kerja	36	0
Induksi Khusus	39	0
Asas Diagnosa Penyakit Ternakan	29	0
Pengendali Ternakan Rusa	21	0
Pegawai Penyelaras Projek PINTAR	13	0
Asas Ekonomi Pengeluaran Ternakan Ruminan	26	0
Bengkel/Konvensyen/Taklimat		
Bengkel Lawatan Terancang dan Berjadual	31	0
Taklimat Penilaian Tahap Kecekapan (PTK)	29	0
Bengkel Pembantu Veterinar	81	0
2. Penternak/Usahawan		
Asas Pengendalian Daging	0	54
Asas Penternakan Kambing (khas)	0	76
Asas Penternakan Ayam Kampung	0	31
Asas Penternakan Kambing	0	38
Asas Penternakan Lembu Pedaging	0	25
Pembangunan Penternak/Skim Bantuan Jabatan		
Asas Pengeluaran Lembu Tenusu	0	37
Asas Penternakan Lembu Pedaging	0	14
Asas Penternakan Kambing	0	20
Asas Penternakan Kerbau	0	10
Asas Pengurusan Rusa	0	18
Projek Integrasi Ternakan Ruminan (PINTAR)	0	14
Latihan Sangkut (Penternakan Ayam Kampung)	0	19
Jumlah	305	356

Jadual 11. Kursus, Bengkel dan Seminar Yang Dihadiri oleh Kakitangan Jabatan

Nama Kursus	Tempat Kursus	Kakitangan
1. Bengkel		
Bengkel BOT Daging Ayam dan Telur	IPV, Cheras Selangor	2
Bengkel BOT Komoditi Susu	IPV, Cheras Selangor	5
Bengkel BOT Komoditi Lembu Daging dan Kambing	IPV, Cheras Selangor	5
2. Kursus		
Teknologi Perniagaan Ayam Daging dlm System Reban Tertutup	Institut Kemajuan Ternakan Ayam Johor	5
Kursus Skim Akreditasi Ladang Ternakan (SALT)	IPV, Cheras Selangor	3
Kursus Pengurusan Kesuburan Lembu	Institut Haiwan Kluang Johor	2
Kursus Penghayatan Undang-Undang Jabatan	IPV, Cheras Selangor	2
Kursus Teknologi Pengurusan Lembu	Institut Haiwan Kluang Johor	2
Kursus Latihan Sangkut Pengurusan Ladang Ternakan	Northen Territory Australia	3
HACCP Based Inspection Sistem	IPV, Cheras Selangor	1
Animal Quarantine Management	IPV, Cheras Selangor	1
Veterinary Laboratory Technologies	Institut Penyelidikan Veterinar, Ipoh	1
Animal Health: A Breakpoint in Economic Development	Sunway Pyramid Convention Centre PJ S'gor	1
Detection Technology of Pathogens for Food Animals	Jepun	1
Pengurusan Berkesan Caruman KWSP	Kuala Lumpur	2
3. Seminar		
Meat & Poultry Inspection Seminar	College Station, Texas USA	1
Seminar Perlindungan Hak Pekerja	Hotel Mutiara, Johor Bahru Johor	2
Jumlah		39

PEMBANGUNAN PENTERNAKAN

Ladang-Ladang Jabatan

Tujuan utama ladang-ladang ternakan jabatan diwujudkan adalah untuk membiak baka induk ternakan yang berkualiti bagi membekal baka ternakan kepada para penternak. Selain daripada itu, ianya memberi latihan kepada kakitangan jabatan dan penternak.

Prestasi ladang-ladang JPHPT adalah seperti tercatat di dalam jadual-jadual berikut :-

Jadual 12. Prestasi Ladang Ruminan Besar Jabatan 2005

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jualan	Agihan	Terima Balik	Pungutan Hasil (RM)
HRC Kalumpang	59	155	45	116	34	42	6	0	69,318.50
SPT Batu 16, Tawau (Pedaging)		524		174	81	88	0	0	106,184.00
SPT Batu 16, Tawau (Tenusu)		257		89	61	31	18	0	62,021.50
PPT Wario II, Entilibon	18	131	15	24	18	16	0	0	19,320.00
PPT Timbang Menggaris	39	145	22	57	33	31	3	0	37,348.00
PPT Wario I	45	208	29	53	25	29	2	0	38,954.00
Projek Kerbau Telupid	16	355	120	73	41	24	6	0	45,636.50
SPT Sebrang (Lembu Tenusu)	64	243	107	145	77	90	3	0	237,788.50
SPT Sebrang (Lembu Pedaging)	8	69	23	32	5	8	0	0	8,915.00

Jadual 13. Prestasi Ladang Ruminan Kecil Jabatan 2005

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jualan	Agihan	Terima Balik	Pungutan Hasil (RM)
PPK Purutan, Tambunan	57	389	123	239	144	69	0	0	7,997.00
PPK Entilibon, Telupid	24	71	28	83	65	33	10	0	8,799.00
SPK Bongawan	20	189	67	148	146	176	0	0	27,703.00
SPK Lahad Datu	31	162	72	68	65	60	0	0	9,561.00
PPB Ranau	58	373	52	86	46	104	0	0	18,357.00

Dalam pada itu jabatan juga melibatkan diri dalam penghasilan makanan ternakan untuk menampung keperluan makanan ternakan di ladang-ladang Jabatan. Sepanjang tahun ini, kilang makanan jabatan telah menghasilkan 11,299 beg pelbagai jenis makanan ternakan yang berjumlah 564.95 tan metrik untuk diedarkan ke ladang-ladang Jabatan.

Jadual 14. Pengeluaran Pelbagai Makanan Ternakan Jabatan 2005

Jenis Makanan Ternakan	Bilangan (karong)	Berat (tan)
Lembu Tenusu (Dairy Supplement)	1,427	71.35
Lembu Pedaging (Cattle Supplement)	2,868	143.4
Lembu New Zealand	1,128	56.4
Lembu Biotek	253	12.65
Heifermardi	846	42.3
Kambing Pembesar (Goat Supplement)	2,255	112.75
Bebiri Pembesar (Sheep Supplement)	102	5.1
W.Goat (FA1)	11	0.55
W.Goat (FK1)	11	0.55
W.Goat (FC)	11	0.55
Itik Pemula (Duck Starter)	94	4.7
Itik Pembiak (Duck Breeder)	1,132	56.6
Itik Penelur (Duck Layer)	312	15.6
Angsa Pembesar (Geese Grower)	41	2.05
Angsa Pembiak (Geese Breeder)	107	5.35
Turki Pembesar (Turkey Grower)	42	2.1
Turki Pembiak (Turkey Breeder)	100	5
Arnab Pembiak (Rabbit Breeder)	22	1.1
Ayam Pemula (Poultry Starter)	81	4.05
Ayam Pembesar (Poultry Grower)	76	3.8
Ayam Pembiak (Poultry Breeder)	88	4.4
Jumlah	11,007	550.35

PERKHIDMATAN VETERINAR

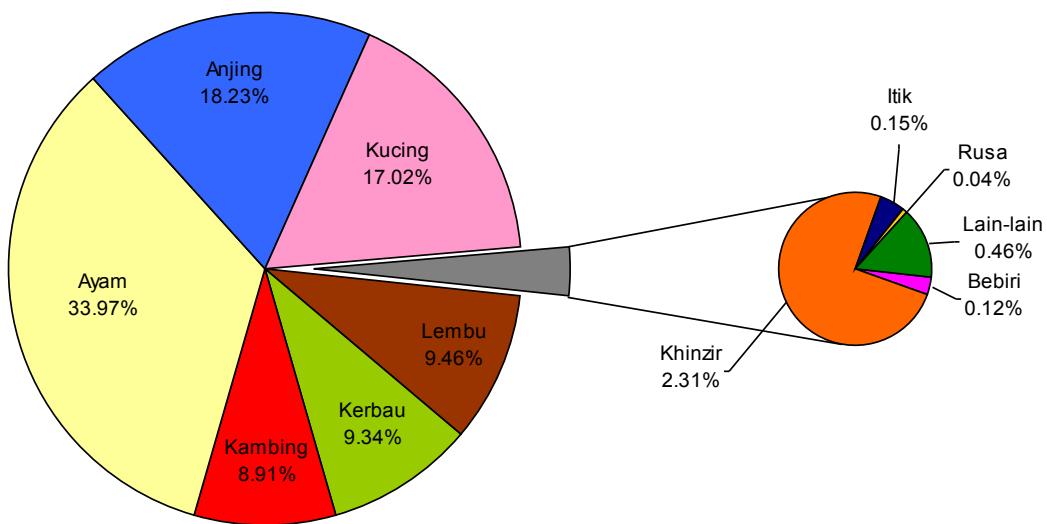
Rawatan Ternakan

Perkhidmatan rawatan ternakan secara klinikal dan ambulatori disediakan di seluruh negeri. Tumpuan perawatan adalah ke atas haiwan ternakan yang bernilai ekonomi kepada penternak seperti lembu, kerbau dan kambing manakala haiwan kesayangan yang diterima di klinik juga dirawat dengan sewajarnya. Untuk ternakan seperti ayam, itik dan babi, perkhidmatan kesihatan dikendalikan oleh pihak ladang sendiri di mana masing-masing mempunyai perkhidmatan doktor veterinar swasta.

Jadual 15, Jumlah Rawatan Berdasarkan Spesies

Spesies	Kes	Bil. Haiwan
Lembu	1,444	4,734
Kerbau	1,425	3,376
Kambing	1,360	5,846
Bebiri	18	35
Khinzir	352	4,237
Ayam	5,185	230,968
Itik	23	937
Anjing	2,782	3,316
Kucing	2,598	3,048
Rusa	6	6
Lain-lain	70	327

Carta 3. Jumlah kes rawatan berdasarkan spesies

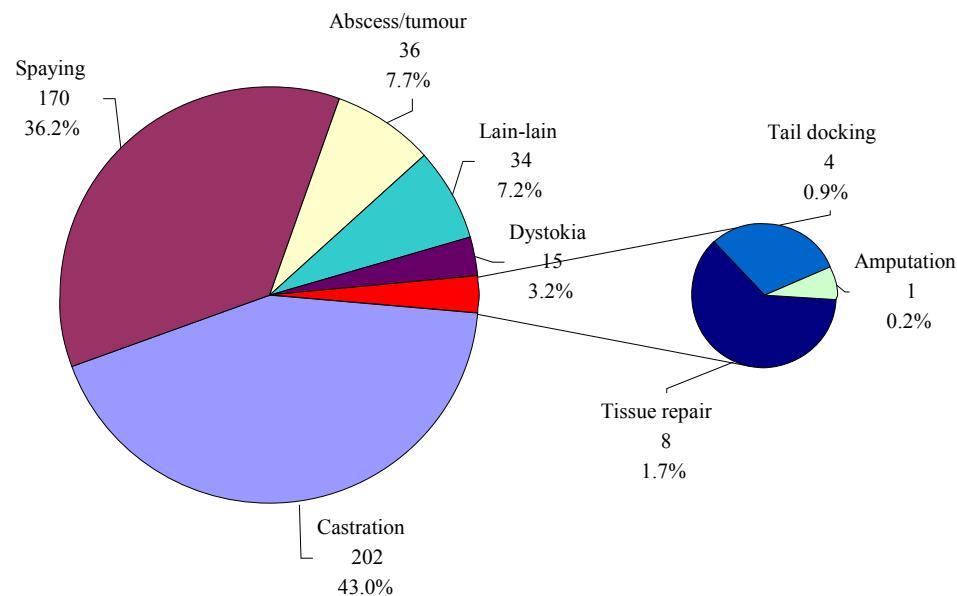
Secara keseluruhannya, 63.92% adalah kes rawatan ternakan. Jumlah ternakan ruminan yang dirawat adalah 27.86%, ternakan ayam/itik sebanyak 34.12%, ternakan babi 2.31%, manakala

haiwan kesayangan dan lain-lain haiwan yang dirawat pula masing-masing sebanyak 35.25% dan 0.46%.

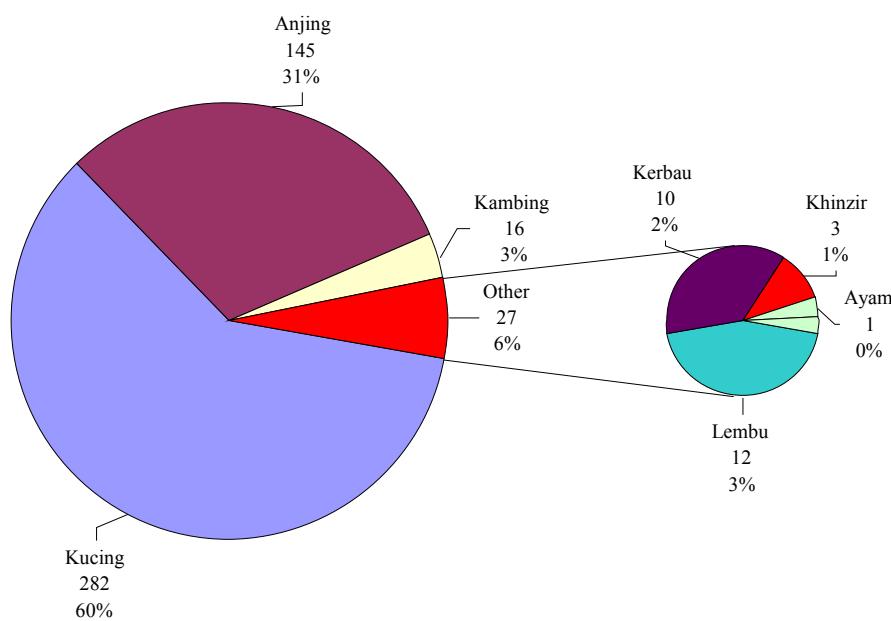
Perkhidmatan Pembedahan

Pada amnya perkhidmatan pembedahan kebanyakannya tertumpuh kepada haiwan kesayangan iaitu sebanyak 84.81%, manakala peratusan perkhidmatan pembedahan yang diberi kepada ternakan ruminan dan bukan ruminan pula adalah sekitar 15.19% (carta 3 dan 4).

Carta 4. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis pembedahan

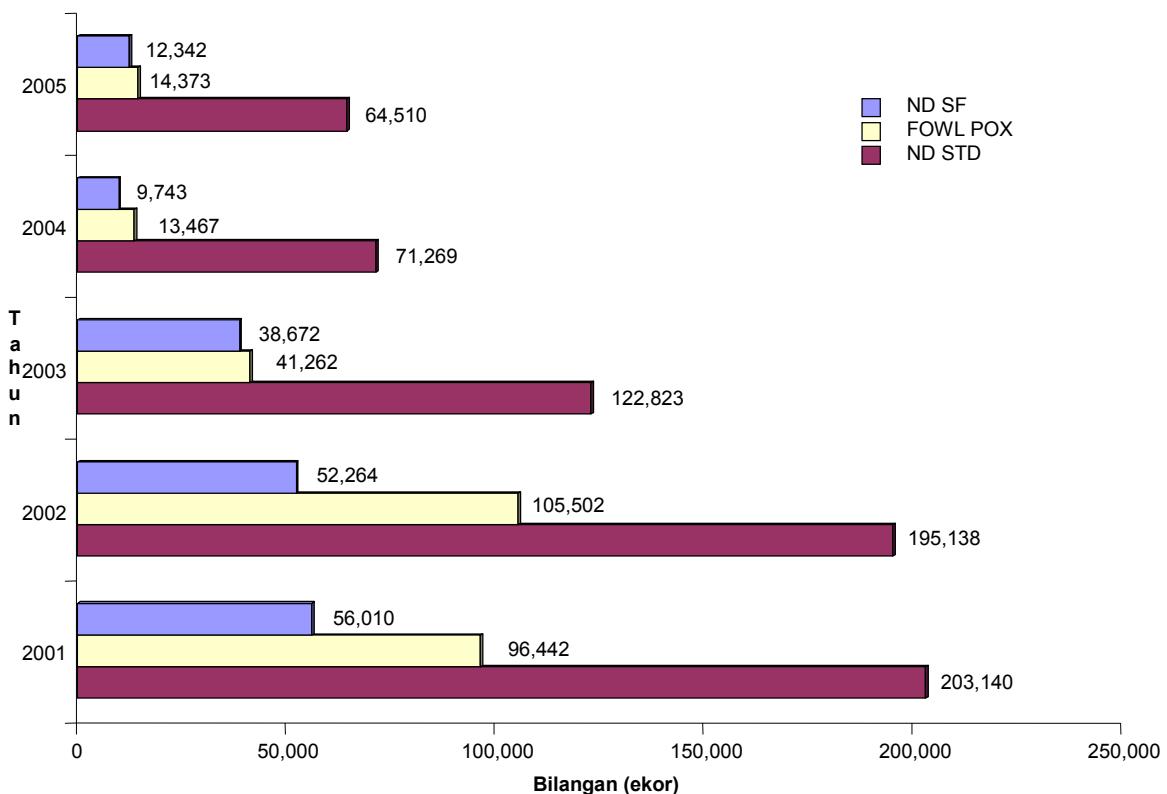
Carta 5. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis haiwan

Kawalan Penyakit

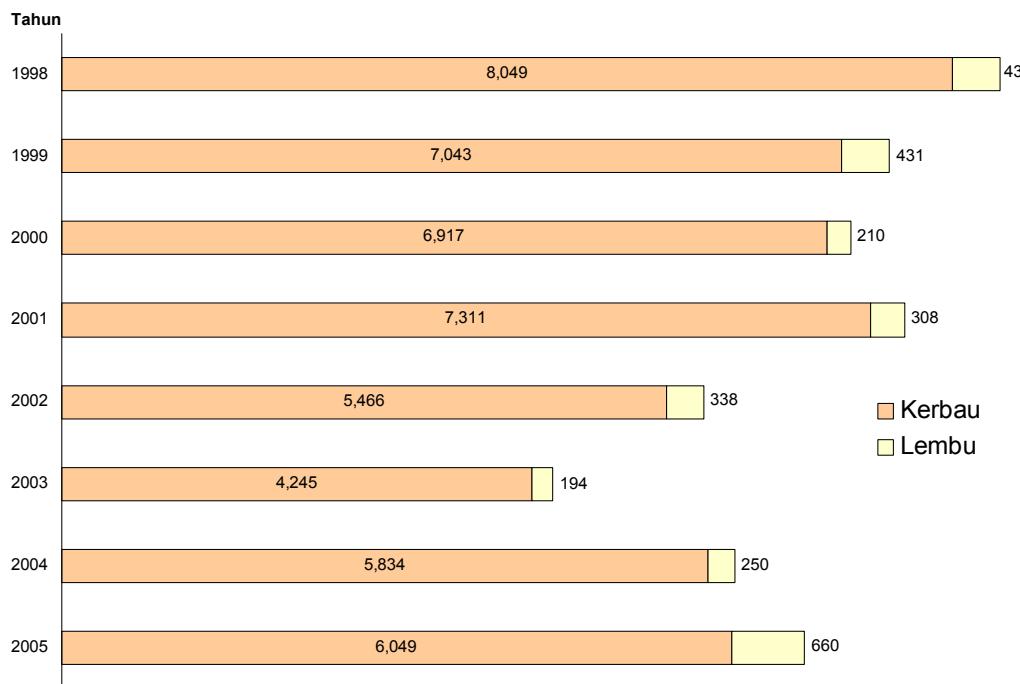
Perkhidmatan suntikan pencegah penyakit adalah aktiviti utama jabatan. Suntikan pencegahan Ranikhet F dan S (dalam carta di bawah) tidak menggambarkan situasi sebenar oleh sebab perkhidmatan ini telah disediakan oleh pengamal swasta dan juga penternak sendiri, khasnya penternak komersial.

Carta 6. Pemberian pemvaksinan ND dan Fowl Pox kepada ayam

Suntikan H.S telah dijalankan bagi mencegah berlakunya wabak penyakit secara sporadik terutamanya menjelang musim tengkujuh. Ternakan yang diternak secara lepas bebas telah menghalang kelincinan usaha kempen suntikan, sementara itu kerjasama para penternak pula tidak memberangsangkan. Bagaimanapun, wabak penyakit ini tidak mencapai tahap yang membimbangkan dan situasi adalah terkawal.

Carta 7. Pemberian pemvaksinan kepada ternakan lembu dan kerbau.

Kesihatan Awam Veterinar

Unit Kesihatan Awam Veterinar Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah telah diwujudkan pada tahun 1986 di bawah seliaan Pegawai Veterinar Kepayan, Kota Kinabalu. Pada tahun 1994, unit ini telah diletakkan langsung di bawah Bahagian Epidemiologi dan Perubatan Veterinar. Peranan unit ini meliputi aspek-aspek Kawalan Penyakit Zoonotik, Kawalan Import-Eksport Haiwan dan Bahan-Bahan Asal Haiwan, Perkhidmatan Kuarantin Haiwan dan Penguatkuasaan Undang-Undang serta sebarang Peraturan yang melibatkan bidang veterinar.

Ternakan dan haiwan yang diimport akan diperiksa dan dikuarantin demi untuk menentukan haiwan tersebut sihat dan tidak berpenyakit zoonosis. Rumah sembelih ternakan yang berpiawaian antarabangsa adalah perlu untuk mengantikan yang sedia ada.

Citarasa masyarakat pengguna berubah bersesuaian dengan peredaran masa. Peningkatan taraf hidup serta tahap pengetahuan para pengguna yang tinggi akan menambah kesedaran tentang kesihatan awam. Daging yang bermutu tinggi dan tidak tercemar kini menjadi pilihan. Sehubungan dengan itu, pemeriksaan daging menjadi aktiviti yang penting bagi daging segar tempatan, dan daging beku yang diimport. Ini memastikan daging tersebut sihat, tidak berpenyakit berjangkit dan bersih dari pencemaran.

Pemeriksaan "ante-mortem" dan "post-mortem" yang lengkap dan sempurna ke atas ternakan perlu dijalankan secara bebas dan profesional bagi memastikan semua jenis daging adalah sihat dan selamat untuk dimakan bagi mengelakkan jangkitan penyakit zoonosis daripada haiwan kepada manusia. Walaupun terdapat pelbagai kemudahan kuarantin di daerah-daerah lain di negeri ini, sebahagian besar perkhidmatan kuarantin haiwan diberikan di Stesen Kuarantin Haiwan Kinarut. Ini kerana Kota Kinabalu merupakan pintu masuk utama ke negeri ini.

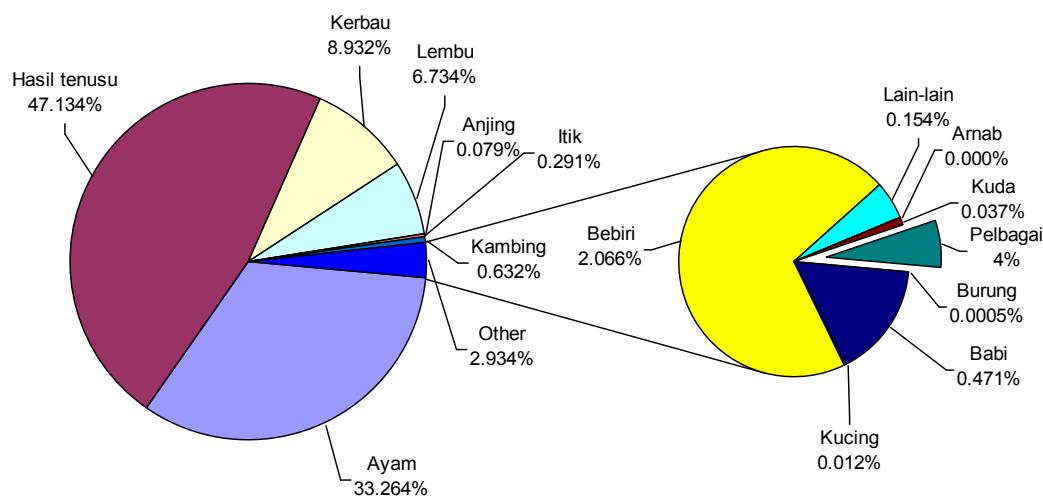
Kawalan Import dan Eksport

Perdagangan ternakan melalui pintu masuk Sabah adalah sentiasa aktif. Bilangan permit import dan eksport yang dikeluarkan sepanjang tahun berdasarkan laporan bahagian berkenaan masing-masing ialah sebanyak 5,172 dan 3,442 keping dengan nilai import berjumlah RM294.21 juta manakala nilai eksport pula adalah sebanyak RM42.13 juta.

Jadual 16 Import Berdasarkan Kategori

KLASIFIKASI	NILAI CIF
Anjing	233,533.00
Arnab	807.76
Ayam	97,867,578.54
Ayam turki	567,999.87
Babi	1,387,139.83
Bebiri	6,077,536.51
Burung	1,400.00
Hasilan tenusu	138,674,013.14
Itik	856,709.22
Kambing	1,859,646.41
Kerbau	26,277,772.72
Kucing	34,890.00
Kuda	110,269.08
Lain-lain	452,910.82
Lembu	19,811,092.55
JUMLAH	294,213,299.45

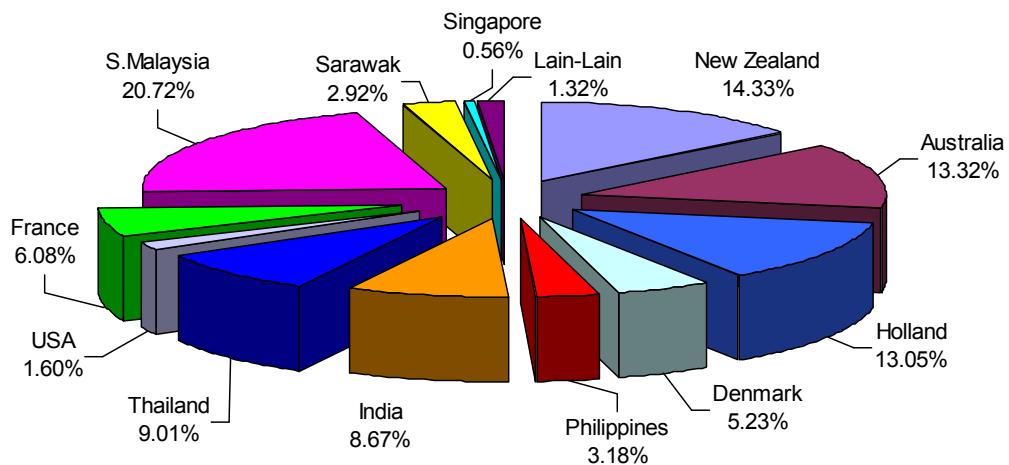
Carta 9. Nilai CIF import mengikut klasifikasi

Jadual 18. Import Berdasarkan Negara/Tempat Asal

TEMPAT ASAL	NILAI CIF
Australia	39,202,741.15
Belgium	42,667.35
Canada	8,779.16
China	301,315.04
Denmark	15,383,860.57
France	17,896,432.88
Germany	16,200.00
India	25,498,981.72
Indonesia	813,468.92
Ireland	730,379.39
Italy	62,259.76
Japan	200.00
Labuan	640.00
Netherland	38,401,300.00
New Zealand	42,174,902.57
Philippines	9,364,822.57
South Korea	120.00
Sarawak	8,580,398.34
Singapore	1,653,913.85
Spain	659,069.67
Switzerland	1,229,348.90
Tawau	3,600.00
Thailand	26,509,929.55
UK	6,482.16
Ukraine	200.00
USA	4,703,453.36
Semenanjung Malaysia	60,967,832.54
JUMLAH	294,213,299.45

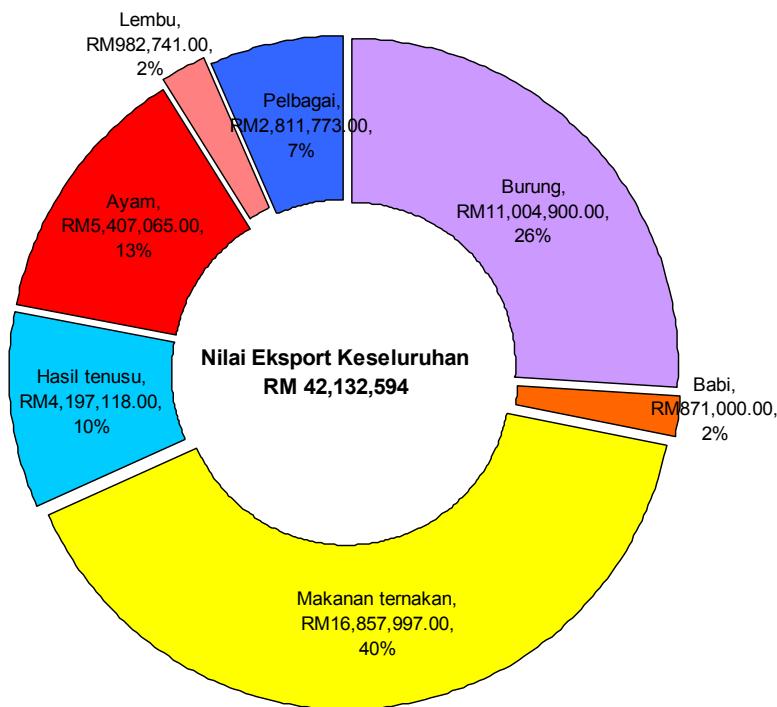
Carta 10. Nilai import berdasarkan negara/tempat asal.

Jadual 19. Eksport Berdasarkan Kategori

KLASIFIKASI	NILAI FOB
Angsa	2,588
Anjing	140,450
Arnab	14,050
Ayam	5,407,065
Ayam turki	140
Babi	871,000
Bebiri	14,500
Burung	11,004,900
Burung unta	10,000
Hasilan susu	4,197,118
Itik	8,615
Kambing	2,449
Kerbau	77,000
Kucing	104,670
Kuda	45,000
Kuda padi	15,000
Lain-lain	2,375,011
Lembu	982,741
Makanan ternakan	16,857,997
Puyuh	2,200
Terlapin	100
JUMLAH	42,132,594

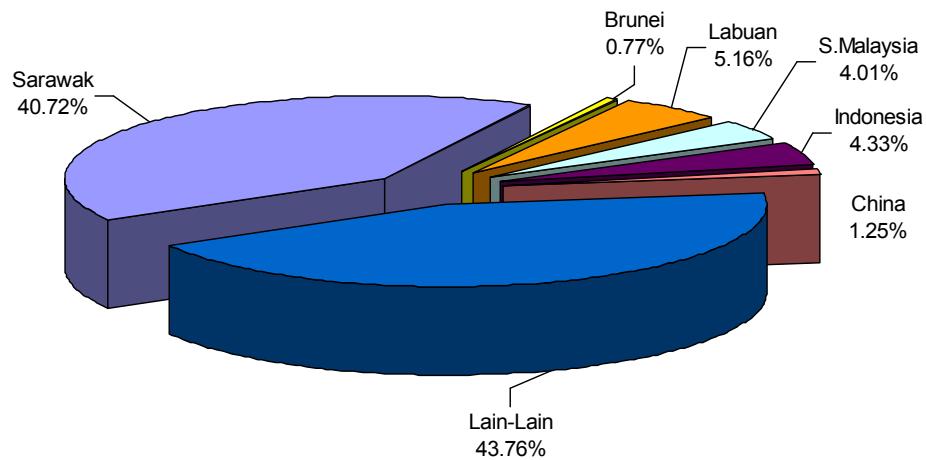
Carta 11. Nilai eksport FOB mengikut klasifikasi

Jadual 20. Eksport Berdasarkan Destinasi

DESTINASI	NILAI FOB
USA	1,000
W.P. Labuan	3,793,343
Thailand	72,000
Spain	10,000
Singapore	15,000
Semenanjung Malaysia	2,948,559
Sarawak	29,903,950
Philippine	725,000
Indonesia	3,177,740
Hong Kong	2,000
China	914,500
Brunei Darussalam	568,502
Australia	1,000
JUMLAH	42,132,594

Carta 12. Nilai eksport FOB mengikut destinasi

Perkhidmatan Kesihatan Gerompok

Beberapa penyakit yang menjelaskan ekonomi penternakan seperti Tuberkulosis, penyakit Johne's dan Brusellosis sedang dalam program pembasmian menggunakan kaedah kesihatan gerompok. Kaedah ini melibatkan proses pengambilan sampel untuk ujian tapisan dan seterusnya melakukan singkiran sekiranya terdapat ternakan menunjukkan reaksi positif terhadap ujian.

Sebanyak 7,932 sampel telah dikendalikan dengan 670 sampel darah, 6,818 sampel serum, 443 sampel tinja dan 1 lain-lain spesimen telah diambil untuk penyakit-penyakit tersebut. (Jadual 24)

Jadual 21. Bilangan kes dan sampel untuk kesihatan gerompok

Spesis	Bil.Kes	Darah	Serum	Tinja	Lain-lain	Jumlah
Bovin	134	342	3,705	3	1	4,051
Kaprin	66	291	3,024	332		3,647
Kerbau	8	33	72	97		202
Ovin	2	4	17	11		32
Jumlah	210	670	6,818	443	1	7,932

Perkhidmatan Penyiasatan Penyakit

Sokongan perkhidmatan Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan, Kepayan di dalam menjalankan tugas dan perkhidmatan penyiasatan penyakit adalah sangat teguh. Sepanjang tahun 2004, catatan menunjukkan sebanyak 1,951 kes bersamaan 16,597 jumlah spesimen telah diterima dan diproses (jadual 21 dan 22).

Daripada jumlah kes yang telah diterima, sebanyak 3,564 sampel diterima untuk kes-kes diagnostik. (Jadual 23). Sebanyak 4,090 sampel untuk kawalseliaan penyakit Salmonella, Newcastle disease, Infectious bursa, Melioidosis dan Leptospirosis (jadual 24) manakala kes kawalan mutu hasil ternakan telah menerima sebanyak 2,400 pelbagai sampel.

Jadual 22. Jumlah Kes Dan Spesimen Diterima

Spesis	BFT	BLR	KGU	KKB	KBD	KPU	KMU	KPY	KDT	KNK	LDU	PPR	PPG	KAV	PTS	PPPT	RNU	SDK	SPN	SPT	TBN	TWU	TNM	TRN	W.P. Labuan	Jumlah		
Ayam	1					1		1				3	1	1		317					1	46			2	374		
Bovin	46	21	84	3	17	53	39	4	93	8	19	19	7			170	19	14	19	7	13	78	67	15		815		
Ekuin																6		1								7		
Felin						1						1				6		1								9		
Haiwan zoo																12											12	
Itik			1													13											15	
Kanin						8						1	1			66		4									80	
Kaprin	48	26	47	19	22	10	25	26	60	19	20	37	23		15	113	20	27	25	15	3	29	11	15		655		
Kerbau	32	4	42	21	18	18	16	46	23	5	8	45	10		1	1	3	12	3	16	12		1	47		384		
Lain-lain	1														3	54		7					1				66	
Ovin																80	8										1	89
Pelbagai(KAV)	15		21		18	1	7		27			32	1	356		96	22							23	24		643	
Porsin	22		34		8	31	27	22	27		4	15	19			2	12	20	1	20	9	23	27	28		351		
Puyuh																5											5	
Servin		1														4											6	
Unggas															1	12											13	
Jumlah	165	52	229	43	83	123	114	99	230	32	52	153	61	361	16	957	84	86	48	58	38	179	130	129	2	3,524		

*Bilangan ini menunjukkan kes diterima secara langsung oleh Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan tanpa melalui stesen daerah. Kes ini terdiri daripada ladang kerajaan dan ladang penternakan swasta.

#Bilangan ini menunjukkan kes diantar oleh Bahagian Kesihatan Awam Veterinar tanpa melalui daerah. Pelbagai(KAV) adalah kes hasil ternakan/makanan

Unggas – ung, angsa, burung merpati, burung unta & turki
Burung liar – burung helang, burung bangau, burung pipit & burung tekuruk

Haiwan zoo – beruang, gajah, monyet, O. utan, kucing hutan, badak, memerang & harimau

Jadual 23. Jumlah Bilangan Sampel Diterima

Spesis	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Tinja	Air kencing	Calitan darah	Kikisan kulit	Telur	Makanan ternakan	Daging	Susu	Lain ²	Air	Lain ²	Jumlah
Ayam	168	537	169	1	1,191	20		14		464	80			10	726	3,380	
Itik	1	51	4		418					64	5				298	841	
Puyuh		18								83					22	123	
Unggas	3	11	10		1	28									26	79	
Bovin	1		785	349	3,711	30	3		2		12		6		13	4,912	
Burung liar	104	33			28										123	288	
Ekuin			3	24	22										17	66	
Felin				2		1										3	
Haiwan liar						1										1	
Haiwan zoo	3		58	32	35	122			1					4	119	374	
Kanin	11		5	42	1	2			2						74	137	
Kaprin	35	1	1,293	328	3,049	1,602					3				2	6,313	
Kerbau			78	46	74	241									2	441	
Lagomorf	3															3	
Lain-lain	3	2				60					233			20	84	402	
Ovin		2	259	64	17	216										558	
Pelbagai (KAV)												631	1,658	340	23	5	2,657
Porsin			6		333						91				14	12	456
Servin			35	22	1	37											95
Jumlah	332	655	2,705	910	8,881	2,360	3	14	5	611	424	631	1,664	340	71	1,523	21,129

Lain2 – hasil ternakan yang lain, Unggas – burung, angsa, burung merpati, burung unta & turki
Burung liar – burung helang, burung bangau, burung pipit & burung tekukur

Haiwan zoo – beruang, gajah, monyet, O. utan, kucing hutan, badak, memerang & harimau

Kes yang diterima oleh pusat ini dikategorikan kepada 7 jenis kerja iaitu kes diagnostik, kes gerompok, kes kawalan mutu, kes kawalselia, kes projek kajian, kes rujukan dan kes vaksin. Jadual yang berikut menunjukkan bilangan kes dan bilangan sampel yang diterima mengikut spesis dan jenis sampel.

Kes Diagnostik

Jadual 24: Bilangan sampel diterima mengikut spesis

Spesis	Bil. Kes	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Tinja	Calitan darah	Kikisan kulit	Telur	Air	Air kencing	Susu	Makanan ternakan	Lain ²	Jumlah
Ayam	147	165	228	163		129	14	7		56	4			2	38	806
Bovin	177	1		785	5	4	7			2			3	6	10	823
Burung liar	5	11													1	12
Ekuin	3			3	2											5
Felin	3				2		1									3
Haiwan zoo	21	3		58	7	11	14								2	95
Itik	3	1	4	4												9
Kanin	57	11		5	42	1	2			2					3	66
Kaprin	270	35	1	1,293	6	10	179							3	2	1,529
Kerbau	18			78	10	2	3								2	95
Lagomorf	1	3														3
Lain-lain	6	3	2				60				8			8	72	153
Ovin	49		2	259			16									277
Porsin	2			3												3
Puyuh	8									63					20	83
Servin	7			35			1									36
Unggas	9	2	6	10			2									20
Jumlah	786	235	243	2,696	74	157	299	7	4	119	12	3	6	13	150	4,018

Mkn Trnk – Makanan ternakan, Hwn hdp – Haiwan hidup

Kes Kesihatan Gerompok

Jadual 25: Bilangan sampel mengikut spesis

Spesis	Bil.Kes	Darah	Serum	Tinja	Lain-lain	Jumlah
Bovin	134	342	3,705	3	1	4,051
Kaprin	66	291	3,024	332		3,647
Kerbau	8	33	72	97		202
Ovin	2	4	17	11		32
Jumlah	210	670	6,818	443	1	7,932

Kes Kawalselia

Jadual 26: Bilangan sampel diterima mengikut spesis

Spesis	Bil. Kes	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Kikisan kulit	Calitan darah	Tinja	Telur	Makanan ternakan	Air	Lain ²	Jumlah	
Ayam	138	3	309	6	1	1,017		7	6	408	78	6	642	2,483	
Bovin	9				2	2			20		12		2	38	
Ekuin	6				22	22							17	61	
Haiwan liar	1								1					1	
Haiwan zoo	68				25	24	1		108			4	117	279	
Itik	28		47			10				64	5		85	211	
Kaprin	47				31	15			1,091					1,137	
Kerbau	4				3				84					87	
Lain-lain	113										225	12	12	249	
Ovin	6				60				189					249	
Porsin	30				3						91	14	12	120	
Puyuh	7		18							20			2	40	
Servin	5				22	1			36					59	
Unggas	21		5						26				24	55	
Jumlah	483	3	379	9	166	1,091		1	7	1,561	492	411	36	913	5,069

Mkn Trnk – Makanan ternakan, Hwn hdp – Haiwan hidup

Kes Kawalan Mutu Hasil Ternakan/Makanan

Jadual 27: Bilangan sampel diterima mengikut spesis

Spesis	Bil. Kes	Aiskrim	Lain ²	Air	Susu mentah	Susu proses	Daging	Daging proses	Hasil ternakan	Jumlah
Ayam	209		3	23			190	252		468
Bovin	262		2		1,536	114	57	69		1,778
Itik	2						2			2
Kerbau	21						50	2		52
Lain-lain	93	311				1		1	29	342
Bebiri	6						5	1		6
Kambing	9					7	2			9
Jumlah	602	311	5	23	1,536	122	306	325	29	2,657

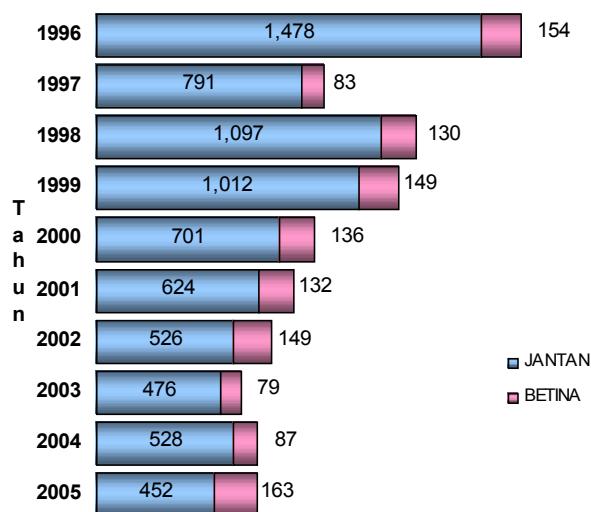
Kawalan Penyembelihan

Penyembelihan ternakan yang didaftarkan pada tahun laporan adalah seperti di Jadual 28.

Jadual 28. Jumlah Penyembelihan Ternakan(ekor) 2005

DAERAH	KERBAU	LEMBU TEMPATAN	KHINZIR
Beaufort	208	0	949
Bongawan	11	53	
Keningau	6	380	3,900
Kota Belud	34	211	0
Kota Kinabalu	0	0	32,541
Kota Marudu	0	119	615
Kuala Penyu	4	0	753
Kudat	0	107	1,919
Lahad Datu	0	0	1,955
Menumbok	14	9	0
Papar	0	0	2,362
Penampang	231	234	0
Ranau	33	102	1,059
Sandakan	0	0	20,250
Sipitang	18	0	80
Tambunan	0	0	959
Tawau	0	165	14,241
Tenom	33	16	1,082
Tuaran	23	6	1,482
JUMLAH	615	1,402	84,147

Carta 13. Penyembelihan Kerbau 1996 - 2005

LAPORAN STATUS PENYAKIT NEGERI SABAH 2005

Hawar Berdarah (Haemorrhagic septicemia)

Sepanjang tahun 2005, empat kes Hawar berdarah dikesan di Bongawan Daerah Papar yang melibatkan ternakan kerbau.

Penyakit Hawar Berdarah disebabkan oleh bakteria *Pasteurella multocida*(type B). Penyakit ini berlaku sepanjang tahun dengan kekerapan yang tinggi pada musim hujan. Jangkitan berlaku melalui titisan air, sentuhan, dan udara. Tanda-tanda penyakit ialah sukar bernafas, bengkak di bahagian muka dan leher serta banyak air liur. Penyakit ini boleh dikawal dengan menggunakan pelalian (oil adjuvant) yang diberi setahun sekali pada semua ternakan berumur tiga bulan ke atas. Pelalian cair (broth) diberi ketika berlaku wabak.

Melioidosis

Sepanjang tahun 2005, 11 kes Melioidosis dikesan yang melibatkan kambing, orang hutan, gibbon dan lembu. Terdapat masing-masing 1 dan 2 kes ternakan kambing dari Bongawan dan Ranau. Manakala kes-kes yang melibatkan Orang Utan adalah sebanyak 6 kes di mana masing-masing 5 kes di Taman Zoologi dan Botanik Lok Kawai dan 1 kes di Pusat Pemulihian Orang Utan Sepilok Sandakan. Seekor Gibbon dari Taman Zoologi dan Botanik Lok Kawi dan seekor lembu dari Kudat turut dikesan positif jangkitan Melioidosis.

Melioidosis disebabkan oleh bakteria *Burkholderia pseudomallei*. Tanda-tanda penyakit tidak spesifik pada ternakan hidup. Lesi bedahsitat ialah abses pada paru-paru, gingal, buah zakar dll. Rawatan kurang berkesan kerana abses yang pekat menghalang penyerapan antibiotik.

Pasteurellosis

Sepanjang tahun 2005, 12 kes Pasteurellosis melibatkan pelbagai spesies ternakan telah dilaporkan. Ternakan yang terlibat ialah ayam dari Beaufort (2 kes), bebiri dari Ranau (1 kes), kambing dari Beaufort (1 kes), Papar (3 kes) dan Tamparuli (1 kes). Lembu dari Keningau (1 kes), Kota Marudu (1 kes) dan Semporna (1 kes). Juga rusa (1 kes) dari Tawau.

Pasteurellosis disebabkan oleh *Pasteurella haemolytica* dan *Pasteurella multocida*. Bakteria ini ialah normal microflora yang bersikap oportunitis apabila ternakan berada dalam kedaan stress. Tanda penyakit ialah kesukaran bernafas seperti hingus, batuk dll.

Contagious Pustular Dermatitis

Sebanyak 2 kes Contagious Pustular Dermatitis dikesan melalui tanda klinikal melibatkan 2 ekor kambing dari Kota Kinabalu dan Sandakan pada tahun 2005..

Penyakit ini disebabkan oleh Poxvirus dan jangkitan berlaku melalui sentuhan.Tanda-tanda penyakit ialah puru pada bahagian mulut. Penyakit ini boleh dicegah melalui pelalian.

Jangkitan Salmonella Intestinal (Intestinal Salmonella Infections)

Sebanyak 9 kes Jangkitan Salmonella Intestinal dilaporkan sepanjang tahun ini melibatkan 2 ekor kambing dari Keningau dan Papar, 1 ekor katak dari Kota Kinabalu dan 6 ekor lembu dari Keningau.

Tanda-tanda penyakit ialah cirir birit, tiada selera makan dan menunjukkan tanda-tanda septicemia.

Bovine Anaplasmosis

Satu kes Bovine Anaplasmosis dikesan sepanjang tahun 2005 yang melibatkan 1 ekor lembu dari daerah Beaufort.

Bovine Anaplasmosis disebabkan oleh *Anaplasma spp.* Penyakit ini berjangkit melalui kutu yang bertindak sebagai vector. Tanda-tanda penyakit ialah pucat, jaundice, kurus dan kurang selera makan. Penyakit ini boleh dikawal secara tidak langsung melalui kawalan kutu yang dibuat secara berkala.

Newcastle Disease

Dalam tahun ini kes-kes Newcastle disease telah meningkat di seluruh Sabah; iaitu 41 kes berbanding dengan hanya 4 kes pada tahun 2004. Peningkatan ini berpunca dari kesedaran pihak awam terhadap risiko penyakit seseorang burung di samping kerja-kerja pemantauan yang dilaksanakan oleh pegawai-pegawai JPHPT.

Penyakit Newcastle Disease ialah penyakit sangat penting dalam industri ternakan unggas. Penyakit ini disebabkan oleh paramyxovirus-1 dan dikategorikan kepada velogenic, mesogenic dan lentogenic. Tanda penyakit melibatkan sistem pernafasan, sistem saraf dan sistem penghadaman seperti kesukaran pernafasan, torticolis dan lain-lain bergantung kepada virulence virus yang menyerang ternakan tersebut.

Marek's Disease

2 kes penyakit marek's telah dikesan sepanjang tahun 2005 pada ayam pedaging dan penelur di Tawau.

Penyakit yang disebab oleh virus herpes ini biasanya menyerang ternakan ayam yang berumur 2 – 4 bulan dan ayam yang terjangkit akan menunjukkan tanda-tanda seperti lumpuh pada kaki dan sayap, saraf skiatik akan membengkak serta mata akan kabur.

Avian Salmonellosis

Sepanjang tahun ini hanya 1 kes Avian Salmonellosis dikesan melibatkan ayam dari daerah Papar.

Avian Salmonellosis ialah penyakit yang disebabkan oleh bakteria *Salmonella spp*. Tanda-tanda penyakit ialah cirit birit (Putih), septicemia, mortiliti yang tinggi pada anak ayam, sukar bernafas dll. Kawalan penyakit ini ialah melalui Amalan Pengurusan Ternakan Yang Baik (GHAP).

Lain-lain Penyakit

Lain-lain penyakit yang dilaporkan sepanjang tahun ini ialah 1 kes Infectious Bronchitis pada ayam kampong di Tawau, 4 kes Fowl Cholera juga dari Tawau dimana agen penyebabnya ialah *Pasteurella Multocida*.

Pada keseluruhannya, status penyakit ternakan negeri Sabah masih dalam tahap terkawal dengan wujudnya penguatkuasaan undang-undang, program-program pencegahan dan pemvaksinan, teknik diagnosa yang lebih cepat dan tepat, peralatan makmal yang terkini dan kakitangan jabatan yang bekerja dengan penuh dedikasi.

PROJEK SOSIOEKONOMI

Projek Pembangunan sosioekonomi telah dilaksanakan sejak awal pelaksanaan Rancangan Malaysia bagi membantu penduduk luar bandar meningkatkan pendapatan mereka di samping memberi manfaat kepada penternak ruminan yang sediaada dalam meningkatkan pengetahuan mereka mengenai pengurusan ternakan secara moden. Sehingga tahun 2005 terdapat empat buah projek sosioekonomi telah dilaksanakan oleh Jabatan iaitu;

1. Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging (PKPL)
2. Skim Pawah Menternak Kerbau (SPMK)
3. Skim Pawah Kambing (SPK)
4. Projek Lembu Pedaging (PINTAR)

Satakan 2005, terdapat pengurangan bilangan penternak miskipun pengambilan sebanyak 12 penternak bagi projek PKLP dan SPMK, 20 orang penternak bagi projek SPK dan 10 orang penternak bagi projek PINTAR setiap tahun dilakukan.

Kedua-dua ini adalah disebabkan adanya penternak tidak aktif telah digugurkan dan ada juga penternak setelah menyempurnakan pembayaran balik ternakan seperti termaktub dalam perjanjian projek telah menutup ladang mereka secara sukarela. Perbandingan bilangan penternak, bilangan ternakan, bilangan kelahiran dan kematian adalah seperti jadual berikut.

Jadual 30. Prestasi Projek-Projek Sosioekonomi 2005

Projek	Bilangan Penternak		Bil. Ternakan Keseluruhan		Kelahiran		Kematian	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
PKLP	131	75	1,428	1,806	123	237	33	34
SPMK	185	111	1,060	811	130	110	36	32
SPK	156	111	2,455	3,246	298	679	112	232
PINTAR		62		1,859		420		83

Projek PKLP dan SPK telah mencatat peningkatan bilangan ternakan sebanyak 378 ekor dan 791 ekor apabila adanya beberapa penternak telah dinaik taraf dengan penambahan agihan ternakan betina.

Impak daripada program transformasi projek PKPL dan SPK, bilangan anak ternak yang dilahirkan turut meningkat pada tahun ini. Berdasarkan bilangan induk yang ada, peratusan kelahiran pada tahun ini ialah projek sebanyak SPK 37%, projek SPMK dan PKPL masing-masing 23%.

Jadual 31. Perincian Populasi Ternakan Projek Sosioekonomi 2005

Projek	Jumlah Penternak	Jumlah Induk	Jumlah Pejantan	Jumlah Anak		Jumlah Keseluruhan
				Jantan	Betina	
PKLP	75	1,041	97	285	383	1,806
SPMK	111	471	120	113	107	811
SPK	111	1,789	208	583	666	3,246
PINTAR	62	1,141	78	281	359	1,859

Bilangan keseluruhan kematian ternakan adalah sebanyak 381 ekor, berbanding dengan 181 ekor pada tahun 2004. Projek SPK mencatatkan kematian yang tinggi iaitu 6.7% diikuti oleh PINTAR, SPMK dan PKPL dengan masing-masing 4.3%, 3.8% dan 1.9%.

Secara keseluruhan seramai bagi tempoh lima tahun (2001-2005), seramai 252 orang peserta/penternak telah diluluskan menyertai projek sosioekonomi Jabatan. Walau bagaimanapun setelah menghadiri kursus asas, hanya seramai 204 orang penternak yang masih meneruskan penyertaan mereka.

Berdasarkan penyertaan penternak dalam projek Sosioekonomi, KPA III mencatatkan penyertaan yang tertinggi iaitu seramai 71 orang . Diikuti KPA I sebanyak 47 orang, KPA IV dan VI sebanyak 37 dan 29 orang manakala KPA V dan KPA II masing-masing 14 dan 6 orang.

Skim Pawah Kambing 2005

Hanya 15 orang penternak daripada 20 orang yang diluluskan mengikuti projek menuruskan penyertaan projek ini setelah menghadiri kursus berkenaan. Dalam pada itu ternakan yang diagihkan pada tahun sebanyak 386 ekor induk dan 22 ekor pejantan kambing telah diagihkan.

Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging 2005

Seramai 12 orang penternak telah diluluskan untuk mengikuti projek, walau bagaimanapun hanya 10 orang peserta yang berjaya menyertai projek setelah menghadiri kursus. Sebanyak 180 ekor induk dan 1 ekor pejantan lembu telah diagihkan.

Projek Lembu Pedaging/PINTAR 2005

Seramai 14 orang penternak telah menyertai projek ini. Kesemua penternak ini telah diagihkan ternakan yang melibatkan sejumlah 429 ekor induk.

Skim Pawah Menternak Kerbau 2005

Seramai 12 orang penternak telah diluluskan pada tahun ini. Kesemua peserta telah diagihkan ternakan kerbau yang melibatkan 10 ekor betina dan 12 ekor kerbau pejantan.

Pembelian Ternakan 2005

Dalam tempoh lima tahun pelaksanaan projek (2001-2005) sebanyak 933 ekor lembu, 340 ekor kerbau dan 1,287 ekor kambing telah dibeli dengan melibatkan kos keseluruhan sebanyak RM 5,010,200.

Jadual 32. Bilangan Ternakan Yang Dibeli 2001-2005

Projek	Bilangan Ternakan Dibeli										Kos (RM)	
	2001		2002		2003		2004		2005			
	J	B	J	B	J	B	J	B	J	B		
PKPL	0	155	0	120	0	120	0	104	0	100	1,911,600	
SPK	20	480	30	220	20	300	10	207	10	348	944,788	
SPMK	18	90	20	77	10	50	15	60	0	57	1,129,360	
PINTAR	0	0	0	100	0	134	0	200	0	357	3,104,532	

Pengagihan Ternakan

Sebanyak 2,870 ekor ternakan (1,271 ekor lembu, 1,254 ekor kambing dan 345 ekor kerbau) telah diagihkan kepada peserta projek. Berdasarkan kepada keluasan tanah yang dibangunkan, pengagihan ternakan bagi setiap projek adalah maksimum 10 ekor induk bunting bagi setiap peserta projek PKPL dan PINTAR. Skim Pawah Menterak Kerbau diagihkan 4 ekor betina dan seekor Pejantan. Manakala Skim Pawah Kambing pula diagihkan 10 ekor betina bunting dan seekor Pejantan.

Jadual 33. Bilangan Ternakan Yang Telah Diagihkan 2001-2005

Projek	Bilangan Ternakan Diagihkan					Jumlah
	2001	2002	2003	2004	2005	
PKPL	161	100	100	90	181	632
SPK	264	253	209	120	408	1254
SPMK	113	112	58	40	22	345
PINTAR	0	0	120	90	429	639

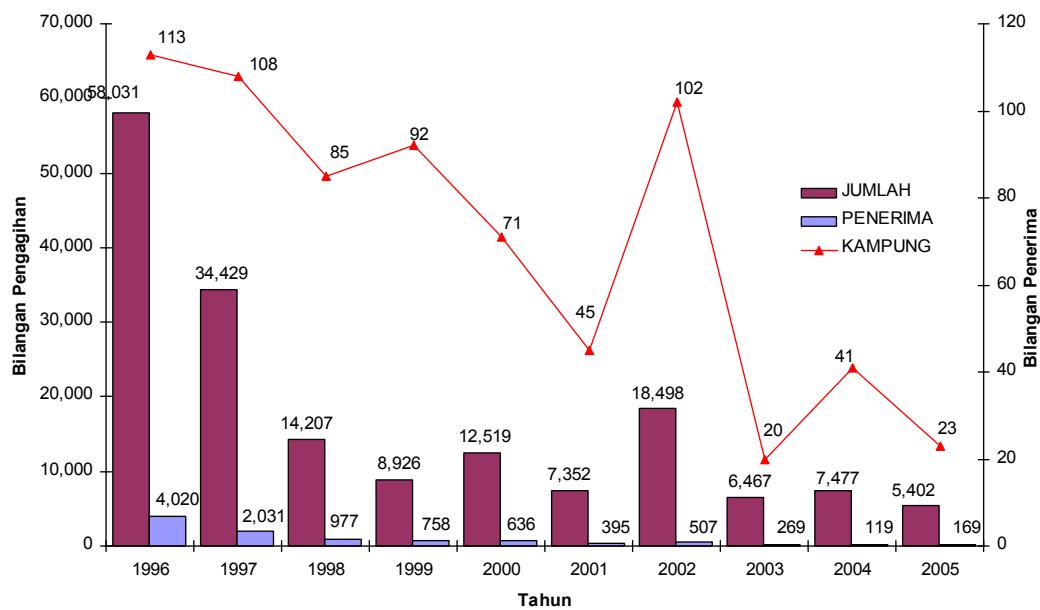
Pengagihan Anak Itik Percuma

Program Pengagihan Anak Itik percuma merupakan suatu program yang berterusan di mana setiap tahun Jabatan mengagihkan anak itik terutama itik jantan kepada penduduk luar bandar yang layak menerima pengagihan. Objektif pengagihan ini ialah untuk memberi peluang kepada penduduk luar bandar menternak itik bagi menambahkan sumber pendapatan mereka. Secara keseluruhan, pada tahun ini sebanyak 6,467 ekor anak itik telah diagihkan percuma.

Jadual 34. Pengagihan Anak Itik Percuma

TAHUN	JANTAN	BETINA	JUMLAH	PENERIMA	KAMPUNG
1996	55,670	2,361	58,031	4,020	113
1997	34,129	300	34,429	2,031	108
1998	12,358	1,849	14,207	977	85
1999	7,067	1,859	8,926	758	92
2000	9,939	2,580	12,519	636	71
2001	6,212	1,140	7,352	395	45
2002	18,498		18,498	507	102
2003	6,467		6,467	269	20
2004	7,477		7,477	119	41
2005	5,402	0	5,402	169	23

Sumber: Laporan Suku Tahunan Daerah JPHPT

LAPORAN INDUSTRI TENUSU SABAH

Projek Lembu Tenusu telah dimulakan di Negeri Sabah sejak tahun 1982 dengan jumlah pengeluaran hanya 8,000 liter pada tahun berkenaan. Hasil daripada perancangan yang rapi dan teratur yang telah di buat oleh Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah dalam usaha untuk meningkatkan pengeluaran susu segar dalam negeri ini maka pengeluaran susu segar telah mengalami peningkatan dari tahun ke tahun. Pada tahun 2003 pengeluaran susu telah menjangkau 4,621,271 liter, manakala pada Tahun 2004 pengeluaran susu segar oleh Projek ini telah mencapai 5,023,000 liter. Pada tahun 2005 pengeluaran susu telah meningkat kepada 6,334,354.16 liter iaitu peningkatan sebanyak 20%.

Kadar pembiakan secara keseluruhan pada tahun 2005 adalah 62.8% yang mana mengalami sedikit peningkatan berbanding kadar kelahiran pada tahun 2004 (59%). Jumlah kelahiran anak pada tahun 2004 adalah sebanyak 2,244 ekor, manakala pada tahun 2005 angka kelahiran adalah sebanyak 2,489 ekor, iaitu peningkatan sebanyak 9.8%. Jumlah kematian ternakan secara keseluruhan pada tahun 2005 adalah sebanyak 225 ekor (2.6%) sedikit lebih rendah daripada tahun 2004 (iaitu 228 ekor atau 3%). Prestasi pembayaran balik juga sangat baik, iaitu sebanyak RM 568,116.00.

Kerosakan susu pada tahun 2005 adalah 130,523 liter (2%) lebih rendah daripada kerosakan susu pada tahun 2004 sebanyak 188,168.5 liter (2.7%). Penyebab utama kerosakan susu adalah kegagalan chiller tank berfungsi dengan baik, putus bekalan elektrik, residu antibiotik dan kemalangan jalan raya. Adalah diharapkan pada tahun 2006 dengan adanya tambahan chiller tank dan lori tangki susu yang baru, menaik-taraf Pusat penggumpulan Susu.

Permanian beradas terancang dan bekalan pejantan yang mencukupi serta perancangan yang berpandukan kepada BOT (Balance Of Trade) prestasi Projek Lembu Tenusu akan meningkat dalam segala aspek. Ini termasuk peningkatan kualiti dan kuantiti susu yang dihasilkan, peningkatan kadar kelahiran anak , peningkatan produksi/ekor, peningkatan pendapatan penternak, penurunan kerosakan susu, penurunan kadar kematian serta peningkatan kadar pembiakan dengan Permanian Beradas

PENGELUARAN SUSU SEGAR:

Jadual 35. Pengeluaran Susu Segar Negeri Sabah (liter)

Ladang	2004 (liter)	2005 (liter)	Catatan
SPT Sebrang Keningau	109,022.9	169,389.68	+ 35.6%
SPT Tawau	122,971.0	126,878.83	+ 14%
Desa Cattle SDN BHD	647,137.4	852,180.60	+ 24%
Projek Lembu Tenusu	5,052,562	6,334,354.16	+ 20%
JUMLAH (LITER)	5,931,693.3	7,482,803.27	+ 20.7%

Pada tahun 2005 pengeluaran susu segar negeri Sabah adalah sebanyak 7,482,803.27 liter iaitu meningkat sebanyak 20.7% berbanding tahun 2004 (5,931,693.3 liter). Jadual 35 memperlihatkan pengeluaran susu negeri Sabah. Projek lembu tenusu merupakan penyumbang utama kepada pengeluaran susu secara keseluruhan yaitu sebanyak 6,334,354.16 liter atau 84.65% dari jumlah pengeluaran. Pengeluaran susu segar pada tahun 2005 masih belum mencapai matlamat seperti yang terkandung dalam BOT (8 juta liter).

PENCAPAIAN FIZIKAL

Pusat Pengumpulan Susu:

Pada tahun 2005, jumlah Pusat Penggumpulan Susu (PPS) di seluruh negeri Sabah adalah 14 buah iaitu PPS Tenom, PPS Keningau, PPS Tawau, PPS Kudat, PPS Kota Marudu, PPS Kota Belud, PPS Ranau, PPS Tuaran, PPS Penampang, PPS Papar, PPS Bongawan, PPS Membakut, PPS Beaufort dan PPS Menumbok. Mengikut KPA, terdapat 5 buah PPS di KPA 1, 2 buah PPS di KPA 2, 4 buah PPS di KPA 3, 2 buah PPS di KPA 4 dan 1 buah PPS di KPA 6.

Projek ini juga telah menambah bilangan CHILLER TANK sebanyak 6 buah dengan kapasiti 6,000 liter setiap sebuah dan ditempatkan di PPS Tenom (1 buah), PPS Keningau (2 buah), PPS Beaufort (1 buah), PPS Kota Marudu (1 buah) dan PPS Tawau (1 buah). Selain daripada itu, projek ini juga telah menambah 2 buah lori pengangkut susu segar daripada 7 buah kepada 9 buah dengan kapasiti masing-masing 10,000 liter. Dengan yang demikian, kemampuan projek ini dalam mengendalikan penampungan susu telah meningkat dari 41,700 liter kepada 77,700 liter setiap masa. Manakala kemampuan untuk mengangkut susu dari PPS ke Kilang SADAR meningkat dari 33,000 liter kepada 43,000 liter dalam sekali penghantaran.

Peningkatan pengeluaran susu daripada Projek ini sebanyak 20% telah mengakibatkan meningkatnya jumlah susu yang dikendalikan oleh PPS setiap hari. Tabel 3 memperlihatkan jumlah susu yang diterima oleh masing-masing PPS setiap hari serta jumlah penghantaran susu segar ke kilang SADAR setiap bulan oleh lori pengangkut susu kepunyaan jabatan. Oleh yang demikian, kos yang terlibat dalam proses penerimaan dan penghantaran susu ke kilang telah meningkat sebanyak hampir 50%.

Jadual 36. Jumlah Susu Harian yang dikendalikan di PPS seluruh Sabah Tahun 2005

PPS	Kapasiti Tampung (liter)	Susu dikendalikan Setiap hari(liter)	Kerosakan susu (% kerosakan)	Jumlah penghantaran/minggu	Produksi Susu (liter)
Tenom	10,600	2,200	31,384 (2.7%)	3	1,143,967.5
Keningau	16,600	7,600	40,370 (1.5%)	4	2,658,533.4
Penampang	500	300	181 (0.2%)	3	91,738
Menumbok	1,000	300	3197 (4.2%)	2	76,435
Beaufort	7,600	200	2473 (3.3%)	2	75,548
Membakut	2,100	150	261 (0.9%)	2	27,887
Bongawan	3,200	180	3200 (2.7%)	2	119,754
Papar	500	60	134 (0.6%)	2	21,817
Tuaran	3,200	500	4495 (2.1%)	3	212,461
Ranau	1,600	100	0 (0%)	2	76,061.76
Kota Belud	500	150	1336 (1.7%)	3	75,820
Kota Marudu	3,200	700	9045 (1.7%)	3	533,968
Kudat	10,000	800	11386 (1.6%)	3	693,160
Tawau	10,000	1600	23061 (4.4%)	2	527,203.5

BILANGAN PENTERNAK

Pada tahun 2005, seramai 4 orang penternak telah berhenti berusaha dalam projek ini menjadikan jumlah penternak yang masih aktif setakat Disember 2005 seramai 131 orang. Lampiran 1 memperlihatkan jumlah dan senarai penternak sehingga tahun 2005.

Jadual 37. Bilangan Penternak Lembu tenusu Sabah Tahun 2005.

Bil	Daerah	Penternak aktif	Penternak baru(2006)
1.	Tenom	15 (1 tutup)	1
2.	Keningau	34	6
3.	Penampang	1	2
4.	Papar	2	4
5.	Bongawan	8	-
6.	Membakut	3	1
7.	Beaufort	8	3
8.	Menumbok	3 (1 ditutup)	-
9.	Tuaran	14	-
10.	Kota Belud	3	1
11.	Kota Marudu	12	-
12.	Kudat	10 (1 tutup)	1
13.	Ranau	6	1
14.	Tawau	12 (1 tutup)	1
	JUMLAH	131 orang	21 orang

Seramai 3 penternak berhenti daripada menternak lembu tenusu disebabkan oleh masalah peribadi sementara 1 peserta projek baru terpaksa diberhentikan oleh sebab pengurusan yang bermasalah.

KURSUS LATIHAN DAN LAWATAN

Kursus Asas Lembu tenusu telah dilaksanakan pada bulan Februari,2005 dan disertai oleh kesemua peserta yang telah dipilih untuk menyertai projek ini pada tahun 2005.Satu Lawatan sambil belajar telah dilaksanakan pada penghujung bulan September hingga awal Oktober 2005 selama 7 hari ke Indonesia yang melibatkan 25 orang kakitangan JPHPT dan 23 orang penternak lembu tenusu, penternak lembu daging dan penternak kambing dari Sabah. Kursus Komersial dan AI tidak dapat dijalankan pada tahun ini atas sebab kesuntukan waktu.

POPULASI TERNAKAN DAN KELUASAN PASTURA

Setakat bulan Disember 2005, jumlah populasi lembu tenusu di Sabah yang diternak oleh Peserta Projek Lembu Tenusu adalah sebanyak 8,749 ekor dengan komposisi seperti yang terdapat pada Tabel 5. Demikian juga dengan jenis pastura yang diusahakan sebagai foder terdiri dari 95% rumput napier variety "Taiwan". Hampir 90% penternak mengamalkan pemeliharaan secara intensif dalam fidlot dengan amalan pemeliharaan "cut and carry" . Keluasan pastura yang telah diusahakan adalah seluas 1514.5 ekar.

Jadual 38. Populasi Ternakan dan Keluasan Pastura Tahun 2005.

Bil	Daerah	Komposisi Populasi Ternakan (ekor)						Keluasan pastura(ekar)
		Induk	Bull	Dara	Jantan muda	Anak betina	Jumlah	
1.	Tenom	545	24	153	172	203	1,091	93
2	Keningau	1575	50	576	1128	896	4,225	533
3	Penampang	123	2	16	38	43	222	60
4	Papar	33	1	1	11	3	49	18
5	Bongawan	144	6	11	93	80	334	23.5
6	Membakut	49	2	0	19	24	94	26
7	Beaufort	72	2	0	20	24	116	7.5
8	Menumbok	52	3	16	20	25	116	39
9	Tuaran	143	11	22	52	40	268	47
10	Ranau	60	5	22	30	21	138	92
11	Kota Belud	118	2	3	22	40	185	47
12	Kota Marudu	319	9	65	66	93	549	212
13	Kudat	410	18	110	170	109	817	166
14	Tawau	317	9	36	80	92	534	83
JUMLAH		3960	144	1031	1921	1693	8749	1514.5

PENGELUARAN, PEMASARAN DAN KEROSAKAN SUSU TAHUN 2005

Walaupun terdapat peningkatan dalam pengeluaran dan pemasaran susu pada tahun ini namun jumlah kerosakan susu dianggap masih tinggi. Jumlah pengeluaran susu dari projek ini pada tahun 2005 adalah 6,334,354.16 liter, daripada jumlah tersebut hanya 5,647,584.45 liter(89.1%) sahaja yang dapat dipasarkan dalam keadaan baik dan sebanyak 526,633.5 liter (8.3%) digunakan untuk anak lembu ,sementara sebanyak 130,523 liter(2%) mengalami kerosakan di PPS ataupun di SaDAR. Punca-punca kerosakan adalah disebabkan chiller yang gagal berfungsi dengan baik, kemalangan jalan raya,gagal ujian antibiotik dan putus bekalan elektrik. Tabel 6 memperlihatkan jumlah pengeluaran, pemasaran dan kerosakan susu sepanjang tahun 2005.

Jadual 39. Pengeluaran, pemasaran dan kerosakan susu Tahun 2005

Bil	Daerah	Pengeluaran (liter)	Untuk anak lembu	Pejualan (liter)	Kerosakan susu /Penyebab (liter)				
					Chiller	Kemalangan jalanraya	Antibiotik	Lain- lain	Jumlah
1.	Tenom	1,143,967.5	66,690	1,032,503.5	22,984	0	0	8,400	31,384
2	Keningau	2,658,533.4	230,310	2,383,490.3	30,170	0	0	10,200	40,370
3	Penampang	91,738	28,020	62,498	181	0	0	0	181
4	Papar	21,817	6,480	15,203	134	0	0	0	134
5	Bongawan	119,754	5,400	111,154	3,200	0	0	0	3200
6	Membakut	27,887	5,400	22,226	261	0	0	0	261
7	Beaufort	75,548	3,918	69,157	936	0	0	1,537	2,473
8	Menumbok	76,435	5,400	67,838	3,197	0	0	0	3,197
9	Tuaran	212,461	24,300	182,711	4,495	0	0	0	4,495
10	Kota belud	75,820	14,670	54,081	1,336	0	0	0	1,336
11	Ranau	76,061.76	14,558	61,503.76	0	0	0	0	0
12	Kota Marudu	533,968	21,900	501,073	4,045	0	5,000	0	9,045
13	Kudat	693,160	51,345	626,471	2,386	0	5,400	3,600	11,386
14	Tawau	527,203.5	50,540.5	453,490	13,061	10,000	0	0	23,061
Jumlah (liter)		6,334,354.16	528,931	5,647,584.5	85,986	10,000	10,800	23,737	130,523

PENJUALAN, KELAHIRAN DAN KEMATIAN TERNAKAN

Jumlah keseluruhan kelahiran ternakan lembu tenusu pada tahun 2005 adalah 2,489 ekor. Jumlah tersebut menunjukkan kadar kelahiran anak pada tahun berkenaan masih pada tahap 62.8% sahaja. Kadar tersebut sedikit lebih tinggi daripada kadar kelahiran pada tahun 2004 iaitu 59%. Daripada 2,489 ekor kelahiran pada tahun 2005, sebanyak 1,097 ekor adalah betina, 1,184 ekor anak jantan dan selebihnya 208 kes adalah kelahiran akibat keguguran atau anak sudah pun mati ketika lahir.

Jumlah kes kematian ternakan pada tahun 2005 adalah sebanyak 225 ekor (2.6%) terdiri daripada 65 ekor indung, 160 ekor anak dan 208 ekor anak mati semasa lahir atau gugur dari kandungan. Jumlah kelahiran dan kematian ternakan dapat dilihat pada Jadual 40.

Jadual 40. Jualan , Kelahiran dan Kematian Ternakan 2005.

Bil	Daerah	Jualan Ternakan		Kelahiran Ternakan (Ekor)			Kematia Ternakan (ekor)		Catatan	
		Baka (ekor)	Potong (ekor)	Jantan	Betina	Mati lahir/gugur	Dewasa	Anak	%Lahir	%Mati
1	Keningau	52	582	437	416	66	6	20	58.5	0.6
2	Penampang	4	1	50	38	30	8	31	95.9	17.5
3	Tuaran	14	4	64	35	1	5	0	69.9	1.8
4	K. Marudu	5	52	86	81	16	3	0	57.3	0.5
5	Kota Belud	0	0	50	42	5	1	4	82.2	2.7
6	Ranau	6	4	30	22	2	6	6	90.0	8.7
7	Tawau	80	102	106	114	20	10	20	75.7	5.6
8	Papar	0	1	15	8	2	0	0	75.7	0
9	Bongawan	12	3	21	17	2	3	0	28.0	0.9
10	Membakut	0	0	11	12	5	0	0	57.1	0
11	Beaufort	0	3	5	8	1	2	0	19.4	1.7
12	Menumbok	0	0	13	11	2	1	0	50.0	0.8
13	Kudat	0	58	104	126	21	10	49	61.2	7.2
14	Tenom	286	31	182	167	35	10	30	70.4	3.6
Jumlah		459	841	1184	1097	208	65	160	62.8	2.8

PENGAGIHAN TERNAKAN

Jumlah ternakan yang telah diagihkan pada tahun 2005 adalah sebanyak 510 ekor dengan jumlah penerima sebanyak 82 orang penternak yang terdiri dari 15 orang penternak baru dan 67 orang penternak lama. Pengagihan ternakan adalah berdasarkan kepada beberapa aspek seperti berikut:

1. Keluasan Pastura
2. Kapasiti Kandang/Fidlot
3. Prestasi Pengeluaran susu
4. Prestasi pembayaran Balik
5. Pemilikan "REPLACEMENT HEIFER" sendiri

PEMBELIAN TERNAKAN,PERALATAN DAN KENDERAAN

Sebanyak 500 ekor lembu tenusu yang telah bunting jenis Friesian/Sahiwal (62.5% : 37.5% S) telah diimport daripada New Zealand pada tahun 2005. Ternakan tersebut dibekalkan oleh Wrightson Company Pte Ltd New Zealand. Ternakan disimpan di SPT Sebrang Keningau dan PPT Wario selama satu bulan sebelum diagih-agihkan kepada penternak yang telah disenaraikan sebagai penerima. Beberapa penternak telah mengimport 70 ekor ternakan lembu dari tenusu dan 9 ekor lembu pejantan dari New Zealand.

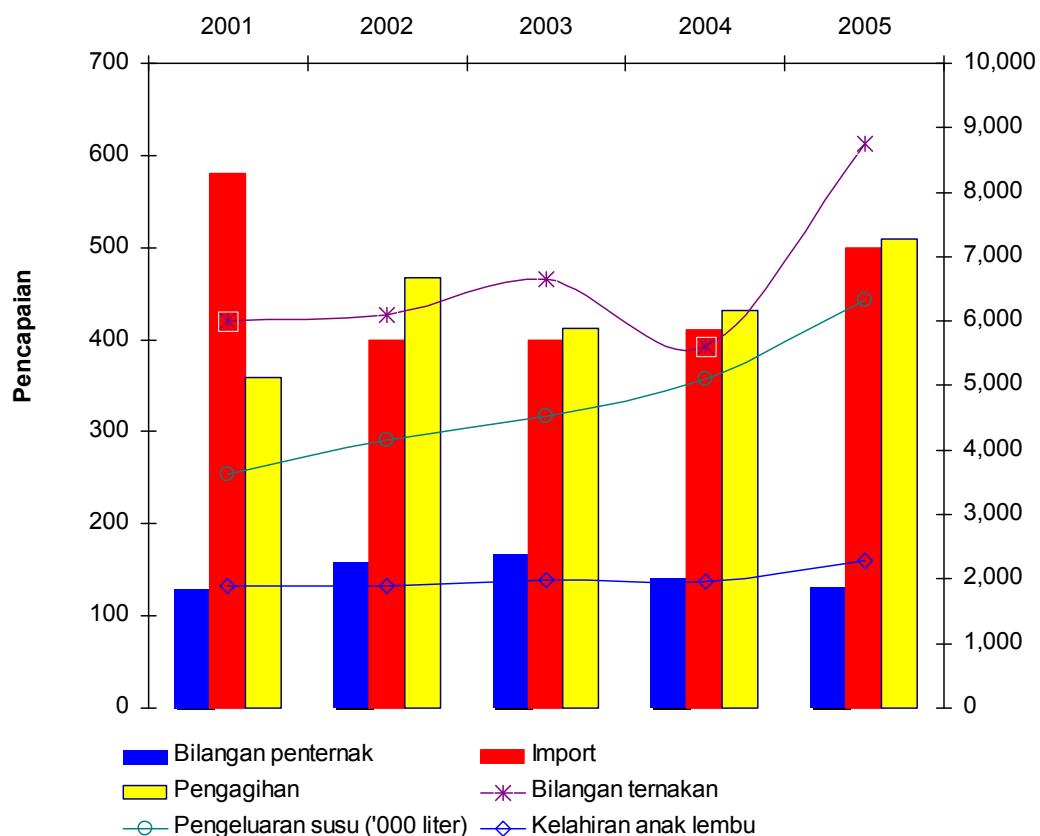
PEMBELIAN PERALATAN DAN KENDERAAN

Sebanyak 4 buah CHILLER TANK masing-masing dengan kapasiti 6,000 liter dan sebanyak 2 buah lori pengangkut susu masing-masing dengan kapasiti 10,000 liter telah berjaya dibeli oleh projek ini pada tahun 2005 .CHILLER TANK telah diserahkan kepada Projek Lembu Tenusu daerah Keningau , Tenom, Beaufort , Tawau, dan Kota Marudu. Sementara dua buah lori telah diserahkan ke PPS Keningau dan Tenom .

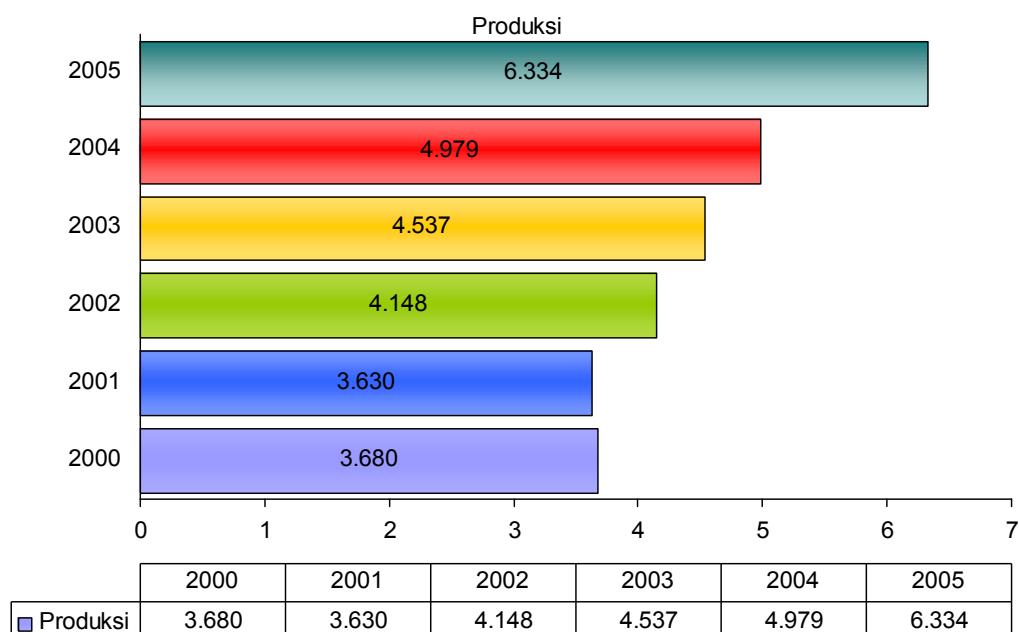
PRESTASI PROJEK LEMBU TENUSU SABAH TAHUN 2005

Prestasi keseluruhan Projek Lembu Tenusu dapat dilihat pada Jadual 39 dan Jadual 40. Jumlah keseluruhan penternak yang masih aktif menghasilkan susu adalah 131 orang dengan jumlah pengeluaran susu segar pada tahun 2005 sebanyak 6,334,354.16 liter iaitu meningkat sebanyak 20% berbanding pengeluaran pada tahun 2004 iaitu 5,052,562 liter. Dari segi kelahiran anak lembu juga telah meningkat sebanyak 3.8 % , iaitu daripada 2244 ekor pada tahun 2004 kepada 2489 ekor pada tahun 2005.Kadar kelahiran tidak banyak berubah iaitu 59% pada tahun 2004 dan 62.8% pada tahun 2005. Jumlah kematian sedikit menurun pada tahun 2005 kepada 225 ekor(2.8%) berbanding 228 ekor (3%) pada tahun 2004.

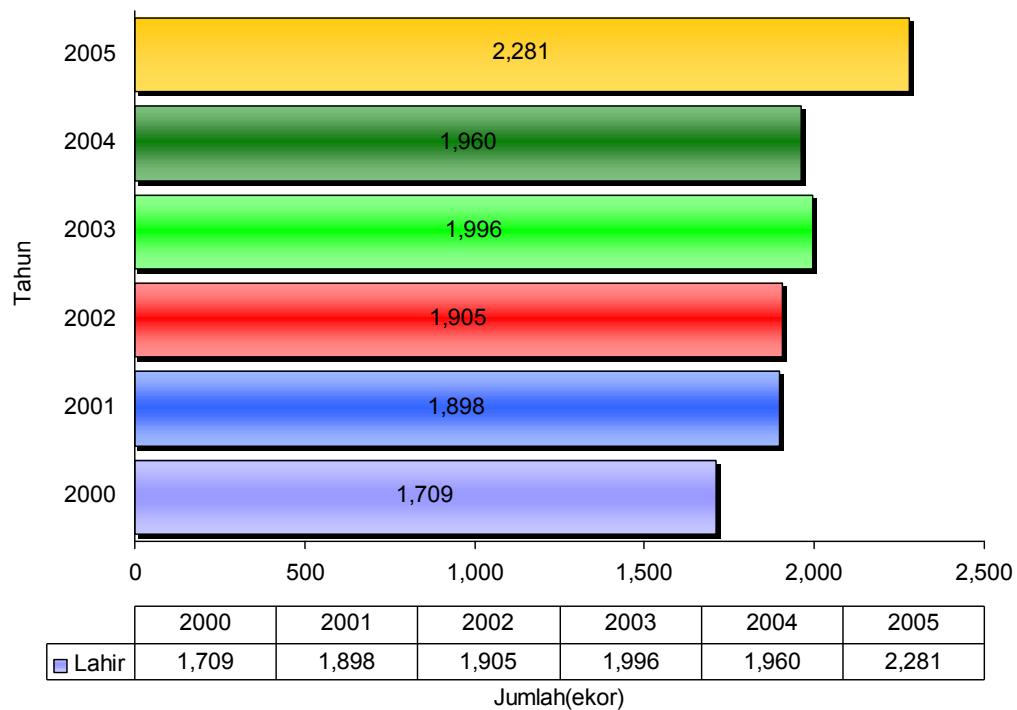
Carta 14. Prestasi Pencapaian Projek Lembu Tenusu

Carta 15. Produksi Susu Segar Projek Lembu Tenusu 2000 – 2005

Carta 16. Kelahiran Anak Lembu Projek Lembu tenuusu 1998 - 2004

PENDAHULUAN

Projek rusa atau payau telah mulakan oleh Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah sejak tahun 1979 di SPT Sebrang, Keningau dengan tujuan untuk melihat potensi ternakan ini serta mempelajari hala-cara yang terbaik dari segi pengurusan dan pemeliharaan ternakan ini. Beberapa siri kajian dan pengamatan telah dilaksanakan di ladang rusa jabatan untuk mendapatkan kaedah yang terbaik untuk mengusahakan ternakan ini.

Berdasarkan hasil kajian dan pengamatan selama bertahun-tahun mengenai potensi penternakan rusa di Sabah yang sangat menggalakkan maka akhirnya Projek Rusa untuk penternak kecil telah diperkenalkan oleh Jabatan Perkhidmatan haiwan Dan Perusahaan Ternak Sabah kepada penternak sebagai salah satu ternakan alternatif yang sangat berpotensi untuk diusahakan. Sejak Projek Rusa ini dimulakan pada tahun 2002, seramai 39 orang penternak telah berjaya memulakan projek penternakan rusa dan sebanyak 719 ekor rusa betina dan 39 ekor pejantan telah diagihkan.

2. OBJEKTIF:

Projek Rusa yang diperkenalkan oleh Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak kepada penternak mempunyai beberapa objektif seperti berikut:

- Untuk meningkatkan jumlah populasi rusa di negeri ini.
- Untuk meningkatkan pendapatan penternak dan menjadikan negeri Sabah sebagai pengeluar utama baka dan daging rusa.
- Untuk mempelbagaikan jenis ternakan untuk diusahakan secara komersial.
- Sebagai salah satu sumber protein asal haiwan.
- Sebagai salah satu sumbangan kepada industri AGRO-TOURISM.

KAEDAH PELAKSANAAN PROJEK

Pemilihan peserta

Peserta yang dipilih adalah mereka yang berminat dan berkemampuan untuk membangun ladang rusa yang sememangnya memerlukan kos yang tinggi. Peserta juga mesti mempunyai tanah minima 3 ekar. Pemilihan peserta dilakukan oleh Ahli Jawatankuasa pemilihan yang terlibat dan dilantik oleh ketua jabatan.

Kursus

Semua penternak yang dipilih akan menjalani kursus pengurusan ternakan rusa yang dikendalikan oleh Jabatan Perkhidmatan Haiwan Dan Perusahaan Ternak Sabah. Kursus adalah selama 1 minggu di Ladang-ladang Rusa yang dibangunkan oleh Jabatan.

Pembangunan Ladang

Para penternak yang telah menghadiri kursus dengan jayanya akan membangun ladang rusa masing-masing dengan bantuan khidmat nasihat teknikal dari jabatan. Pegawai dan kakitangan jabatan akan sentiasa memantau pembangunan ladang penternak.

Pengagihan Ternakan Rusa

Penternak yang telah selesai dalam pembangunan ladang akan diagihkan dengan baka ternakan rusa sebanyak 20 ekor betina dan 1 ekor jantan sebagai pejantan yang dipinjamkan.

Pembayaran Balik

Penternak yang sudah diagihkan dengan ternakan dikehendaki menandatangani satu surat perjanjian dimana mereka dikehendaki membayar kembali ternakan tersebut kepada jabatan dalam bentuk anak rusa yang sudah cerai susu(6 bulan) atau gantian dengan wang sebanyak RM450.00 seekor dalam tempoh 5 tahun.

Program 100 Breeders ternakan Rusa

Para Penternak rusa yang telah membayar balik kepada Jabatan layak untuk dinaik taraf dengan menambah bilangan ternakan rusa yang akan diagihkan setakat mana yang mampu ditampung oleh ladang penternak serta tertakluk kepada stok bekalan baka yang ada di ladang jabatan.

PENCAPAIAN FIZIKAL

Jumlah Penternak

Seramai 12 dan 11 orang penternak telah dipilih masing-masing pada tahun 2002 dan 2003, seramai 12 orang lagi telah dipilih pada tahun 2004 manakala pada tahun 2005 seramai 12 orang lagi penternak rusa telah dipilih, seperti yang terdapat pada Jadual 41.

Pengagihan Ternakan

Sebanyak 231 ekor ternakan rusa telah diagihkan kepada 11 orang penternak sepanjang tahun 2002, manakala pada tahun 2003 pengagihan adalah sebanyak 189 ekor kepada 9 orang penternak , pada tahun 2004 seramai 7 orang telah diagihkan ternakan rusa sebanyak 147 ekor dan pada tahun 2005 pula sebanyak 252 ekor telah diagihkan kepada 12 orang penternak seperti yang dapat dilihat pada Jadual 41.

Jadual 41. Bilangan Rusa Diimport, Bilangan Pengagihan dan bilangan Penternak Rusa

Bil	Perkara	Tahun 2002	Tahun 2003	Tahun 2004	Tahun 2005
1.	Bilangan impot/belian	50	50	80 (lokal)	300
2.	Bilangan pengagihan	231	189	147	252
3.	Bilangan Penternak - dipilih -diagihkan	12 11	11 9	13 7	12 12
4.	Keluasan Ladang	211 ekar	173 ekar	65 ekar	96 ekar

Kelahiran ternakan

Jumlah ternakan rusa yang lahir sejak tahun 2002 hingga 2005 adalah sebanyak 828 ekor dimana 343 ekor lahir pada tahun 2005 seperti yang dapat dilihat pada tabel 2. Kadar kelahiran pada tahun 2005 menurun disebabkan oleh ternakan rusa yang baru diagihkan belum melahirkan anak.

Jadual 42: Bilangan kelahiran, Kematian dan Pembayaran Balik ternakan Rusa

Bil	Perkara	2002	2003	2004	2005	Jumlah
1.	Jumlah Kelahiran(ekor)	8 (3.5%)	230 (54.7%)	247 (46.5%)	343 (41.4%)	828(ekor)
2.	Jumlah Kematian(ekor)	4(1.6%)	19 (2.9%)	13 (1.2%)	37 (7.6%)	
3.	Jumlah Bayaran balik	nil	RM 13,500 (30 ekor)	RM 31,500 (70 ekor)	RM 13,950 (31 ekor)	Rm 58,950
4.	Jumlah Induk(ekor)	231	420	567	828	2,046

Kematian Ternakan

Jumlah ternakan rusa yang mati sejak tahun 2002 sehingga pada tahun 2005 adalah sebanyak 37 ekor iaitu setinggi 7.6% secara keseluruhan. Kematian sebahagian besar adalah anak yang baru lahir. Terdapat 4 ekor induk yang mati disebabkan distokia. Jadual 42 memperlihatkan jumlah kematian ternakan sepanjang tahun 2002 , 2003 , 2004 dan 2005.

Pembayaran Balik

Jadual 42 memperlihatkan prestasi pembayaran balik ternakan yang telah diagih-agihkan kepada penternak. Sebanyak 6 orang penternak rusa telah selesai membayar balik kepada kerajaan sejak tahun 2003-2005 dengan jumlah pembayaran sebanyak RM 54,000 atau setara dengan 120 ekor. Dalam tempoh tersebut sebanyak 1 orang penternak lagi telah mula membuat pembayaran sebanyak RM 4,050 atau setara dengan 9 ekor dan seorang lagi membuat pembayaran RM 900 atau 2 ekor.

4. Senarai Peserta Projek Rusa, dan Populasi Rusa di Sabah

Jadual 43: Senarai Peserta Projek Rusa , keluasan Ladang dan Populasi Rusa

Bil	Nama	Keluasan Ladang (ekar)	Daerah	Peserta Tahun	Populasi rusa (ekor)		
					Samba	Timorensis	Chital
1.	Peter Saili	5	Sook	2002			
2.	Yap Yun Fook	100	Keningau	2002	98	317	102
3.	Joan Maluda	20	Tambunan	2002	24	56	7
4.	Gidi Anti	8	Beaufort	2002	25	40	Nil
5.	Murah Mokhtar	4	Membakut	2002	Nil	54	13
6.	Ag Ghaffar	12	Membakut	2002	Nil	40	Nil
7.	Alice Pitin	12	Papar	2002	32	21	16
8.	Arah Yakin Sdn. Bhd.	4	Kota Belud	2002	Nil	30	Nil
9.	Laitim Tuzan	20	Beluran	2002	56	52	Nil
10.	Rasia Manan	12	Tawau	2002	3	24	Nil
11.	Melinda kurup	5	Keningau	2002	5	nil	6
12.	Ahmad Bagul	12	Papar	2003	22	47	Nil
13.	Tham koon siong	8	Keningau	2003	1	42	5
14.	Ho Ting Ting	30	Tenom	2003	Nil	24	Nil
15.	Mohd. Isa	12	Keningau	2003	Nil	38	Nil
16.	Foo Tun Bun	2	Keningau	2003	2	24	Nil
17.	Mairin Karno	12	Keningau	2003		35	Nil
18.	Soon Chin Ho	15	Beaufort	2003	4	42	Nil
19.	Cheng Chin Choi	15	Beaufort	2003	Nil	35	Nil
20.	Awadnir matanggal	8	Kota Belud	2003	8		
21.	Sayoman	12	Kota belud	2003	batal		
22.	Ghani Rashid	16	Papar	2003	13	24	9
23.	Maximus ongkili	8	K. marudu	2004	12	23	Nil
24.	Hilde Kayau	20	Pitas	2004	nil	24	Nil
25.	Mary Theresa Kuan	12	Keningau	2004	2	23	2
26.	Justin Angian	8	Keningau	2004	nil	24	Nil
27.	Mohd. Zaki	5	Keningau	2004	nil	29	Nil
28.	Jointin	8	K.Marudu	2004	nil	20	Nil
29.	Mohd Nazri	8	Papar	2004	nil	20	nil
30.	Jointin	10	K. Marudu	2004	Nil	20	nil
31.	Ng Loi Tham	6	Pitas	2005	2	20	Nil
32.	Voo Fook Loon	15	Lahad Datu	2005	nil	20	Nil
33.		15	Lahad Datu	2005	nil	20	Nil
34.		15	Lahad datu	2005	nil	20	nil
35.		15	Lahad datu	2005	nil	20	Nil
36.	Mohd. Nazri Abdullah	8	Beaufort	2005	nil	20	nil
37.	Joe Julius Mojihon	4	Penampang	2005	nil	20	Nil
38.	Ghani Yassin	10	Keningau	2005	nil	20	Nil
39.	Leong Ken Yen	11	Keningau	2005	nil	20	Nil
40.	Zulkifli Inujihim	4	Kudat	2005	2	32	nil
41.	Jinulin Mozihim	6	Matunggong	2005	nil	23	nil

Program Tahun 2005

Pemilihan Peserta

Seramai 12 orang peserta telah dipilih untuk mengikuti projek ini pada tahun 2005.

Kursus

Kursus Ternakan Rusa pada tahun 2005 telah diadakan di SPT Sebrang Keningau pada 10.05.2005 sehingga 15.5.2005 dan disertai oleh 30 orang peserta.

Pembelian baka ternakan:

Sebanyak 300 ekor baka ternakan rusa telah dibeli daripada PPES Ternak Miri Sarawak pada tahun 2005 untuk diagih-agihkan kepada peserta projek yang baru dan lama.

Lawatan Projek:

Lawatan berjadual dilakukan ke semua ladang ternakan rusa di seluruh negeri untuk melihat perkembangan serta memberikan khidmat-nasihat dan khidmat susulan kepada semua penternak rusa. Disamping itu lawatan bertujuan untuk mengikuti perkembangan setiap ladang rusa dan membincang mengenai pembayaran balik ternakan.

Prestasi Pusat Pembangunan Rusa Jabatan:

Kelahiran

Terdapat sebanyak 350 ekor rusa dilahirkan di empat buah ladang Jabatan. Kadar kelahiran mencapai 60.1%. Kelahiran mengikut spesies dapat dilihat pada Jadual 45.

Kematian

Sebanyak 67 ekor rusa mati sepanjang tahun 2005 iaitu pada kadar 19.1%. Punca kematian adalah kecederaan akibat kemalangan, pergaduhan, dan tekanan ketika penanganan dalam kilung terutama pada musim panas. Kematian mengikut spesies dapat dilihat pada Jadual 45.

Jualan Ternakan

Sebanyak 4 ekor telah dijual dari ladang JPHPT sepanjang tahun 2005 dengan nilai sebanyak RM 3,300. Sementara sebanyak 258 ekor telah diagihkan kepada penternak dengan nilai RM 193,500.00 .Hasil jualan dapat dilihat pada Jadual 45.

Jadual 44. Populasi Rusa di Pusat Pembangunan Rusa SPT Sebrang, SPT Tawau, PPP Telupid dan PPP Entilibon

Bil	Ladang Rusa	Keluasan	Rusa Merah	Rusa Chital	Rusa Sambar	Rusa Timorensis
1.	SPT Sebrang	50 ekar	7 ekor	39 ekor	45 ekor	311 ekor
2.	SPT Tawau	30 ekar	42	Nil	54	17
3.	PPP Entilibon	80 ekar	Nil	Nil	nil	120
4.	PPP Telupid	100 ekar	Nil	56	nil	702
	Jumlah	240	49	95	99	1150

JUMLAH 1,413 EKOR

Jadual 45. Kelahiran, Kematian, pengagihan dan Hasil Jualan Ladang Rusa Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah

Bil	Ladang Rusa	Populasi	Induk	Kelahiran	Kematian	Jualan (RM)	pengagihan
1	SPT Sebrang	28 ekor	16	10 (62.5%)	3 (9%)	3,300	210
	Sambar						
	Timorensis	50 ekor	87	74 (85%)	9(8.5%)		
	Chital		63	21 (69%)	3(6.5%)		
	Rusa Merah		9	3 (43%)	1(11%)		
2	SPT Tawau	50 ekor	17	11(64.7%)	3(6%)		
	Sambar						
	Timorensis	120 ekor	18	5	4 (80%)	1(5%)	
	Rusa Merah		42	13	5 (38.4%)	3 (9.7%)	
3	PPP Entilibon	702 ekor	80	47 (58.7%)	13(27.6%)		
	Timorensis						
4	PPP Telupid	702 ekor	301	156 (52%)	27(17.3%)		48
	Timorensis						
	Chital		60	19 (52.8%)	4(21%)		
	JUMLAH		1,102	582	350 (60.1%)	67(19.1%)	3,300
							258

Jadual 46. Senarai Ladang Rusa Persendirian/Agenzi Di Sabah

Bil	Nama Pernak	Keluasan Ladang	Daerah	Populasi (ekor)		
				Sambar	Timorensis	chital
1.	Bongkos Malakun	8 ekar	Penampang	42	nil	5
2.	Douglas Primus	8	Papar	nil	126	nil
3.	Shah Bandar Resort		Tuaran	nil	35	nil
4.	Felda Sahabat	35	Lahad Datu	4	230	6
5.	Fred Lojingki	12	Penampang	21	nil	nil
6.	Taman sabah	8	Ranau	11	nil	nil
7.	Jabatan Hutan	5	Sandakan	24	nil	nil
8.	Hj. Andi Hakim	20	Kinabatangan	15	nil	4
9.	Tun Sakaran Dandai	10	Semporna	41	38	32
10.	Miller Munang	12	Kunak	22	nil	nil
11.	Sam Manan	8	Sandakan	27	nil	nil
12.	Melinda Kurup	4	Keningau	2	nil	4
13.	Taman pertanian	5	Tenom	4	4	7
14.	Micheal Tangkas	4	kinabatangan	3	nil	nil
JUMLAH				216	433	58

JUMLAH = 707 ekor

